

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΗΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η εκπαίδευση των Ρομά. Το παράδειγμα του Φάρου του Κόσμου.

Κελίδου Στυλιανή

Α.Μ.: 0214111

Επιβλέποντες Καθηγητές:

Κώστας Μάγος

Κατερίνα Μιχαλοπούλου

Βόλος, 2019

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα ,αρχικά, να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου Κώστα Μάγο, επίκουρο καθηγητή στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, τόσο για την πολύτιμη βοήθεια του καθ' όλη την διάρκεια διεξαγωγής της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας, όσο και για την αμέριστη κατανόηση του. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Αικατερίνη Μιχαλοπούλου, καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης, για την πολύτιμη συμβολή της. Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω, όλη την οικογένεια του Φάρου του Κόσμου, καθώς χωρίς την απαραίτητη βοήθειά τους η εκπόνηση της εν λόγω εργασίας θα ήταν αδύνατη. Ειδικότερα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον πατέρα Αθηναγόρα Λουκατάρη, ιδρυτή του Φάρου του Κόσμου και την κυρία Τρανού Ελένη, υπεύθυνη του συγκεκριμένου φορέα, καθώς και όλους τους εθελοντές και τα παιδιά του Φάρου για την θερμή τους αγκαλιά με την οποία με υποδέχτηκαν. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, και συγκεκριμένα την μητέρα μου, για την ηθική και πρακτική τους στήριξη, η οποία ήταν αναγκαία.

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 18756/1
Ημερ. Εισ.: 08-03-2019
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΠΠΕ
2019
ΚΕΛ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία, παρουσιάζεται η εκπαιδευτική πορεία της κοινότητας των Ρομά στον Ελλαδικό χώρο, ενώ, παράλληλα, εξετάζεται το παράδειγμα του Φάρου του Κόσμου. Αναλυτικότερα, παρουσιάζεται, αρχικά, η εκπαιδευτική κατάσταση των Ρομά στην Ελλάδα, καθώς, και τα υψηλά ποσοστά αναλφαβητισμού που παρουσιάζει, εδώ και χρόνια η συγκεκριμένη μειονοτική κοινωνική ομάδα. Στην συνέχεια, εξετάζονται τα αίτια του χρόνιου αναλφαβητισμού των Ρομά και της σχολικής αποκλίνουσας συμπεριφορά, που η εν λόγω κοινότητα παρουσιάζει σε καθολικό σχεδόν βαθμό, καθώς και ορισμένες στερεοτυπικές αντιλήψεις που αφορούν τον αναλφαβητισμό των Ρομά και είναι κοινωνικά αποδεκτές από την κοινή γνώμη. Γενικότερα, αντιμετωπίζονται με σκεπτικισμό, επιστημονικά ευρήματα που αφορούν τόσο την απουσία των Ρομά από τον χώρο της εκπαίδευσης, όσο και τα αίτια που οδηγούν την κοινωνία αλλά και την κοινότητα των Ρομά να αποδέχονται επί σειρά ετών την συγκεκριμένη κατάσταση. Έπειτα, παρουσιάζεται μία εκτενής αναφορά στον Φάρο του Κόσμου. Πιο συγκεκριμένα, ο εν λόγω φορέας δημιουργήθηκε από τον πατέρα Αθηναγόρα, στην περιοχή του Δενδροποτάμου, μία γνωστή συνοικία Ρομά, στην περιοχή της Δυτικής Θεσσαλονίκης. Ο συγκεκριμένος φορέας έχει ως σκοπό την κοινωνική ένταξη των Ρομά της περιοχής και την αποβολή της ταυτότητας του παρασιτικού στοιχείου από τους Ρομά. Ως μέσο σε όλη την προσπάθεια της κοινωνικής ένταξης των παιδιών Ρομά της περιοχής, “χρησιμοποιήθηκε” η εκπαίδευση. Ο Φάρος του Κόσμου, λοιπόν, συνέβαλε αισθητά στην εκπαίδευση των παιδιών της περιοχής. Με την δράση, λοιπόν, του συγκεκριμένου φορέα, παρέχεται η δυνατότητα να μελετήσουμε τις θεαματικές επιδράσεις που έχει σε μία ομολογουμένως, γκετοποιημένη κοινότητα, όπως η κοινότητα των Ρομά, η εκπαίδευση. Τέλος, μετά την παρουσίαση τόσο στοιχείων για την εκπαίδευση των Ρομά γενικότερα στην Ελλάδα, όσο και στοιχείων και συνεντεύξεων από μέλη του Φάρου του κόσμου καταλήγουμε σε κάποια εύλογα συμπεράσματα. Τα ευρήματα αφορούν, αφενός τις επιδράσεις την εκπαίδευσης και του σχολείου στην συγκεκριμένη κοινότητα Ρομά, και αφετέρου την κατάρριψη ορισμένων αιτιών, που ευθύνονται για τον αναλφαβητισμό των Ρομά γενικότερα. Παράλληλα, διαψεύδονται ορισμένες στερεοτυπικές αντιλήψεις χρόνων, που αφορούν τόσο την ανικανότητα των Ρομά απέναντι στην σχολική εκπαίδευση, όσο και την αδιαφορία τους απέναντι στην μόρφωση και την αυτό εξέλιξη.

Πίνακας περιεχομένων

<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	5
<u>Γενικά χαρακτηριστικά των Ρομά</u>	6
<u>Ρομά και εκπαίδευση</u>	9
<u>Ιστορική αναδρομή στην εκπαίδευση των Ρομά</u>	13
<u>Φάρος του κόσμου</u>	16
<u>ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ</u>	21
<u>Η εκπαίδευση ως μέσο για την κοινωνική ένταξη των παιδιών Ρομά.</u>	21
<u>Η εκπαίδευση παρέχει στο παιδί δυνατότητες</u>	23
<u>Η καταγωγή δεν εμποδίζει την εκπαιδευτική πορεία του ατόμου</u>	25
<u>Το οικογενειακό πλαίσιο επηρεάζει την σχολική πορεία του παιδιού</u>	27
<u>Η εκπαίδευση αλλάζει την νοοτροπία της περιοχής</u>	29
<u>Η εκπαίδευση εναντιώνεται στην παραβατικότητα</u>	30
<u>Ο τρόπος ζωής των Ρομά εμπόδιο στην εκπαίδευση των παιδιών Ρομά</u>	32
<u>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</u>	35
<u>ΕΠΙΛΟΓΟΣ</u>	41
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	42
<u>ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (Έρευνα- Συνεντεύξεις)</u>	44

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με το άκουσμα της λέξης Ρομά ή Τσιγγάνου ή Γύφτου ή οποιουδήποτε άλλου ονόματος για την κοινότητα των Ρομά, έχουμε οι περισσότεροι στο μυαλό μας μία πολύ συγκεκριμένη εικόνα, ενός μελαμψού μη καλλιεργημένου και παραβατικού, συνήθως, στοιχείου. Οι Ρομά στον Ελλαδικό χώρο ζουν γκετοποιημένοι, ώστε να μην ασχημαίνουν με την αποκλίνουσα συμπεριφορά τους από τα κοινωνικά πρότυπα, την υπόλοιπη ομοιομορφία της κοινωνίας. Το ίδιο αποκλεισμένοι είναι εδώ και χρόνια και από τις σχολικές τάξεις. Στα παιδιά Ρομά, λοιπόν, στερείται ένα από τα βασικά συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα, αυτό της εκπαίδευσης. Παράλληλα, και ως απόρροια του αναλφαβητισμού τους, που βρίσκεται σε πολύ υψηλά επίπεδα, στερείται από τα παιδιά Ρομά τόσο η παιδική τους αθωότητα, όσο και η ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο. Για ποιο λόγο, όμως, οι Ρομά δεν πηγαίνουν στον σχολείο; Η συνηθέστερη απάντηση σε αυτό το βασικό και εύλογο ερώτημα είναι ότι είναι Ρομά, λες και ο λόγος που σε ωθεί στην σχολική φοίτηση και στην μόρφωση είναι η καταγωγή σου. Κι όμως αυτή είναι η κοινωνικά αποδεκτή αντίληψη για την χρόνια αιτία του αναλφαβητισμού των Ρομά. Κάπου εδώ, λοιπόν, έρχεται να υψώσει το ανάστημά του απέναντι στην περιθωριοποίηση των Ρομά, η οποία γίνεται για τον απλό λόγο ότι είναι Ρομά, ο Φάρος του Κόσμου. Ο συγκεκριμένος, κοινωνικός φορέας απέδειξε με το έργο του και τα αποτελέσματα της δράσης του ότι η θέληση για εκπαίδευση και για μία καλύτερη ζωή δεν εξαρτάται από την πολιτισμική ταυτότητα του ατόμου. Το να είσαι Ρομά, λοιπόν, δεν σου στερεί το δικαίωμα της εκπαίδευσης και φυσικά δεν μπορεί να σου στερήσει το δικαίωμα του ενεργού πολίτη. Σκοπός, λοιπόν, της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας είναι να αναδείξει τόσο το μείζον ζήτημα του αναλφαβητισμού των Ρομά στην Ελλάδα, όσο και το τι μπορούν να κάνουν οι Ρομά με τις κατάλληλες ευκαιρίες, όπως συνέβη στην περίπτωση του Φάρου του Κόσμου.

Γενικά χαρακτηριστικά των Ρομά

Η πολυπολιτισμικότητα είναι πλέον βασικό χαρακτηριστικό της κοινωνίας, οδηγεί σε μία μορφή ετερότητας κάτι που παλαιότερα αλλά και σήμερα ακόμα προσλαμβάνεται ως πρόβλημα ή και απειλή. Η κοινή γνώμη αντιμετωπίζει σκεπτικιστικά την ετερότητα, γεγονός που απορρέει από την ανεπαρκή και ανακριβή πληροφόρηση αλλά και την ημιμάθεια. Οι άνθρωποι που δεν ανήκουν στην πολιτισμική πλειοψηφία συχνά γίνονται αποδέκτες ρατσιστικών συμπεριφορών και περιθωριοποιούνται. Η πλήρη ένταξη των ανθρώπων που ανήκουν σε διαφορετική πολιτισμική ομάδα από την επικρατέστερη, είναι συχνά δύσκολη και πολυετής. Οι συντηρητικές και ξενοφοβικές απόψεις, η απουσία κοινωνικών φορέων που βοηθούν στην ένταξη των ατόμων με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο από το κυρίαρχο, αλλά και η απουσία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, καταστούν την ομαλή ένταξη των μειονοτικών ομάδων ακόμα πιο δύσκολη. Το εκπαιδευτικό σύστημα, λοιπόν, επωμίζεται, ως ένα βαθμό, την ευθύνη της ένταξης της διαπολιτισμικής οικογένειας στο κοινωνικό σύνολο, καθώς έχει την δυνατότητα να πλάθει συνειδήσεις και συμπεριφορές. Είναι αναγκαίο, συνεπώς, οι εκπαιδευτικοί φορείς να αναλάβουν την ευθύνη της μείωσης της προκατάληψης απέναντι στις “διαπολιτισμικές οικογένειες” (Κωστούλα - Μακράκη & Μακράκης, 2006).

Ως διαπολιτισμική οικογένεια, δεν χαρακτηρίζονται μόνο οι οικογένειες που τα μέλη τους κατάγονται από άλλη χώρα αλλά και οικογένειες που ανήκουν στην μειονότητα της χώρας. Οι Πομάκοι, δηλαδή, όπως και οι Ρομά ανήκουν μέσα στον όρο διαπολιτισμική οικογένεια. Παρόλο που η πατρίδα τους είναι η Ελλάδα, η κουλτούρα τους, τα ήθη, τα έθιμα και η γλώσσα δεν ανταποκρίνεται σ’ αυτά της πλειονότητας της χώρας διαμονής τους. Στον όρο διαπολιτισμική οικογένεια, λοιπόν, ανήκουν και οι οικογένειες Ρομά (Κογκίδου, Τρέσσου – Μυλωνά & Τσιάκαλος, 1997).

Οι Ρομά ή Τσιγγάνοι, Αθίγγανοι, Κατσιβελοί, Σίντηδες, Γύφτοι είναι ένας λαός με ινδική καταγωγή κατά κύριο λόγο. Οι Ρομά και η καταγωγή τους αποτελεί ένα μυστήριο, το οποίο ερευνάται ακόμα και σήμερα. Η πιο δημοφιλής εκδοχή και η ορθότερη είναι ότι οι Ρομά προήλθαν από κατώτερες κάστες του Ινδού ποταμού, και τα μέλη της οποίας στρατολογήθηκαν σε πολέμους εναντίον των Αράβων ως μισθοφόροι. Άλλες έρευνες αναφέρουν ότι προέρχονται από τους Αιγύπτιους, και ότι από εκεί παράγεται και η γνωστότερη ονομασία τους «Γύφτος», η οποία προέρχεται από την λέξη Αιγύπτιος. Μία άλλη ερμηνεία θεωρεί ότι η λέξη γύφτος

προέρχεται από την γαλλική λέξη gitan και την ισπανική gitano και έτσι προήλθε και η λέξη gypsy (γύφτος). Η ονομασία Ρομ (στον πληθυντικό Ρομά) είναι η επίσημη ονομασία, την οποία προτιμούν και οι ίδιοι και είναι συνώνυμη της ινδικής λέξης Ντομ, η οποία σημαίνει “άνθρωπος” (Ντούσας, 1990). Επίσης, υπάρχουν ομάδες Ρομά που αποκαλούνται Σίντι και τον όρο Ρομά τον χρησιμοποιούν με την σημασία του “συζύγου ” αλλά και ομάδες που χρησιμοποιούν ως όνομα τον όρο Μελελέ (μαύρος λαός).

Οι Ρομά αποτελούν κατεξοχήν ένα νομαδικό λαό, που κατοικεί διάσπαρτος στον κόσμο διατηρώντας την δική του κουλτούρα και νοοτροπία. Η αιτία που οδήγησε τους Ρομά στην περιπλανώμενη ζωή και τις μαζικές μετακινήσεις παραμένει άγνωστη ακόμα μέχρι και σήμερα. Σύμφωνα με κάποιους μελετητές οι Ρομά μεταναστεύουν από την Πενταποταμία της Ινδίας στο σημερινό Παντζάμ περίπου το 1200 μ.Χ. Οι ίδιοι οι Ρομά πιστεύουν για την καταγωγή τους ότι προέρχονται από τους πρωτόπλαστους αλλά από μία γυναίκα που προϋπήρχε από την πρωτόπλαστη Εύα. Έτσι, λοιπόν, σύμφωνα με τον λαϊκό μύθο των Ρομά για την καταγωγή τους, δεν κουβαλούν οι Ρομά το προπατορικό αμάρτημα και γι’ αυτό τον λόγο δεν είναι υποχρεωμένοι να εργάζονται και υφίστανται άλλες επίγειες τιμωρίες, όπως οι άλλοι λαοί (wikipedia).

Ένας άλλος μύθος των Ρομά, που αφορά την νομαδικότητά τους, αναφέρει ότι επρόκειτο για μία αρχαία φυλή που την αποτελούσαν έξυπνους και γενναίοι άνδρες, οι οποίοι λόγω υπεροψίας ξεκίνησαν πόλεμο με όλο τον κόσμο. Κατά την διάρκεια, όμως της εκστρατείας διασχίζοντας την αλμυρή θάλασσα Πορσάιντα εγκλωβίστηκαν και η πλειονότητα της φυλής πνίγηκε. Έτσι ο Θεός για να τιμωρήσει όσους Ρομά επέζησαν του πολέμου τους καταδίκασε σε περιπλανώμενη ζωή(Wikipedia).

Ο πρώτος που αμφισβήτησε τους μύθους των Ρομά και αναφέρθηκε στην Ινδική καταγωγή τους ήταν ο Ούγγρος Stephan Valyi, ο οποίος στα τέλη του 18ου αιώνα, μίλησε για πρώτη φορά για την ινδική καταγωγή των Ρομά. Ο Γάλλος Πολ Μπαταγιάρ (1857) υποστήριξε ότι οι Ρομά είναι απόγονοι των Φοινίκων. Ο επίσης Γάλλος Φρανσουά ντε Βο Φολοτιέ, στις αρχές της δεκαετίας του 1980 επιβεβαιώνει και εκείνος με την μελέτη του την ινδική καταγωγή των Ρομά και προσθέτει ότι η «Μικρά Αίγυπτος» είναι ο τόπος καταγωγής των Ρομά. Μία εύφορη περιοχή μέσα στο ξερό έδαφος, όπως το Δέλτα του Νείλου. Γι’ αυτό τον λόγο συνδέθηκε και από πολλούς η καταγωγή των Ρομά με την Αίγυπτο.

Η γλώσσα που μιλούν οι Ρομά είναι η Ρομανί και αποτελεί ουσιαστικά ένα κράμα της ινδικής γλώσσας με διάφορες ινδικές διαλέκτους. Ανάλογα στην χώρα που κατοικούν οι Ρομά, έχουν

διαμορφωθεί και άλλοι διάλεκτοι, οι οποίοι εμπεριέχουν και στοιχεία της γλώσσα, της οποίας κατοικούν. Έτσι, λοιπόν, παρατηρείται το φαινόμενο να διαφέρουν οι διάλεκτοι των Ρομά από χώρα σε χώρα. Επίσης, πολλές λέξεις της γλώσσας Ρομανί είναι Περσικές, Βυζαντινές, Σλάβικες αλλά και Ρουμάνικες. Όσο αναφορά το θέμα της θρησκείας των Ρομά χαρακτηρίζονται από μεγάλη προσαρμοστικότητα και η θρησκεία τους ποικίλλει από χώρα σε χώρα και συνήθως επηρεάζεται από την επικρατέστερη θρησκεία της χώρας στην οποία κατοικούν. Η σημαία των Ρομά της Ευρώπης αποτελείται από μπλε και πράσινο χρώμα και στην μέση έχει μία ρόδα από ένα κάρο, η οποία αποτελεί σύμβολο των συνεχόμενων μετακινήσεων τους ως λαός. Στην γηραιά ήπειρο ζουν από 6 έως 10 εκατομμύρια Ρομά και ο πληθυσμός τους στα βαλκάνια κυμαίνεται από 2,5 έως 4 εκατομμύρια, με την Ρουμανία να έχει τον μεγαλύτερο αριθμό Ρομά κατοίκων (800.000 - 1,5 εκατομμύριο).

Στην Ελλάδα παρατηρούνται δύο μεγάλες ομάδες Ρομά, οι μετακινούμενοι αυτοί, δηλαδή που συνεχίζουν την νομαδική ζωή και οι εγκατεστημένοι, που κατά κύριο λόγο ζουν σε κάποιο οικισμό Ρομά. Παρόλο που οι Ρομά αποτελούν για την κοινή γνώμη ξένο σώμα, βρίσκονται πάρα πολλά χρόνια στον Ελληνικό χώρο. Οι πρώτοι Ρομά της Ελλάδας εμφανίστηκαν στην Μικρά Ασία ήδη από τον 11ο και 12^ο αιώνα μ.Χ., ενώ η παρουσία τους στον βαλκανικό χώρο είναι καταγεγραμμένη από τον 13ο και τις αρχές του 14ου αιώνα. Ο Νικηφόρος Γρηγοράς αναφέρεται σε μια φυλή Αιγυπτίων ακροβατών και ταχυδακτυλουργών, οι οποίοι εμφανίστηκαν στην Κωνσταντινούπολη κατά τις πρώτες δεκαετίες του 14ου αιώνα και προχώρησαν προς τη Θράκη και την Μακεδονία. Τα Ιόνια νησιά, που βρίσκονταν υπό ενετική κατοχή, δέχονταν διαρκώς κύματα Ρομά(Wikipedia).

Γενικά, οι Ρομά έδειχναν μια προτίμηση στις βενετοκρατούμενες περιοχές, οι οποίες ήταν πιο ασφαλείς από οθωμανικές επιδρομές. Στη διάρκεια του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, οι Ρομά διώχθηκαν και εκτελέστηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης από τους ναζί. Μαζί με Εβραίους, κομμουνιστές και Μάρτυρες του Ιεχωβά. Η ασφαλή εύρεση στατιστικών στοιχείων για τους Ρομά στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Σύμφωνα με μετρήσεις στην Ελλάδα ζουν περίπου 300.000 Ρομά. Οι Ρομά που ζουν στην Ελλάδα είναι αναγνωρισμένοι ως Έλληνες πολίτες και δεν υπάγονται σε ξεχωριστή κατηγορία. Οι Ρομά βρίσκονται διασκορπισμένοι στην Ελλάδα και οι περισσότερες αν όχι όλες οι περιοχές έχουν έναν συνοικισμό, που κατοικούν οι Ρομά. Μεγάλοι συνοικισμοί Ρομά στην Ελλάδα είναι της Αγίας Βαρβάρας, του Ασπρόπυργου στην Αττική, του Δενδροποτάμου στην Θεσσαλονίκη και η συνοικία Νέα Σμύρνης στην Λάρισα.

Σύμφωνα με καταγραφή των Ρομά το 2008 από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης προκύπτει ότι οι περισσότεροι Ρομά πέραν από τους συνοικισμούς της Αττικής ζουν στην Λάρισα (4.000), στην Αλεξανδρούπολη (3.500), στο δήμο Ξάνθης(3.500) στην Μενεμένη(Δενδροπόταμος) (3.000) στο δήμο Δύμης στην Αχαΐας (2.200) και στον παλαιό οικισμό Σοφάδων στην Καρδίτσα (1.782)(penpa.gr).

Ρομά και εκπαίδευση

Ο αναλφαβητισμός στην κοινωνία των Ρομά παραμένει ακόμα και σήμερα σε πολύ υψηλά επίπεδα. Η πλειονότητα των παιδιών Ρομά δεν πηγαίνει στο σχολείο ή δεν καταφέρνει να το ολοκληρώσει. Μερικά στοιχεία από έρευνες στην Ελλάδα δείχνουν την κατάσταση που επικρατεί : Στα Εξαμίλια Κορινθίας στην ηλικία 0-6 παιδιών Ρομά δεν φοιτά κανένα στο νηπιαγωγείο, από τις ηλικίες 6-12 από τα 60 παιδιά φοιτούν τα 12 στο Δημοτικό, ενώ από τα παιδιά ηλικίας 12-20 φοιτά ένα παιδί στο Γυμνάσιο. Επίσης, στην περιοχή της Αγίας Βαρβάρας το Δημοτικό δεν το τελειώνει το 80% των αγοριών και το 76% των κοριτσιών. Στη Θήβα, στην περιοχή των Σφαγείων χιλιάδες παιδιά Ρομά δεν ξέρουν να γράφουν και να διαβάζουν, γιατί στο συνοικισμό δεν υπάρχει σχολείο και στα υπόλοιπα σχολείο δεν είναι ευπρόσδεκτα. Τέλος, από τις 200 οικογένειες των νομάδων Ρομά στην Καρδίτσα, 500 παιδιά Ρομά δεν έχουν πάει ποτέ στην ζωή τους σχολείο και δεν έχουν γνωρίσει ποτέ τους δάσκαλο (Ντούσας, 1997).

Εύλογα, λοιπόν, καταλήγουμε ύστερα από αυτά τα ενδεικτικά στοιχεία ότι το ποσοστό αναλφαβητισμού στον πληθυσμό των Ρομά στην Ελλάδα, κυμαίνεται γύρω στο 90%. Για ποιο λόγο όμως οι Ρομά δεν πηγαίνουν στο σχολείο; Υπάρχουν δύο βασικές αντιλήψεις για την σχολική αποτυχία των Ρομά. Σύμφωνα με την πρώτη αντίληψη, οι Ρομά αποτελούν μία κοινωνική ομάδα, που λόγω της κουλτούρας τους, είναι ασύμβατοι με διάφορους κοινωνικούς θεσμούς. Οι Ρομά, δηλαδή, σύμφωνα με την συγκεκριμένη αντίληψη δεν πηγαίνουν στο σχολείο γιατί δεν ταιριάζουν στο σχολείο αλλά ούτε και το σχολείο ταιριάζει με αυτούς(Ζάικου, 2015). Οι Ρομά από την αρχή της εμφάνισής τους στην Ευρώπη ζούσαν σ' ένα περιβάλλον, που δεν ήταν συμβατό με την οργάνωση και την εφαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος. Οι Ρομά δεν ενδιαφέρονταν να φοιτήσουν στο σχολείο αλλά και ούτε το σχολείο ενδιαφερόταν να τους προσελκύσει. Σύμφωνα, με την δεύτερη αντίληψη η σχολική αποτυχία των Ρομά βασίζεται στο γεγονός ότι η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα δεν έχει καταφέρει να σχετιστεί με τους θεσμούς και να επηρεαστεί από αυτούς. Αναγνωρίζει, βέβαια, τις ιστορικές ρίζες που έχει το πρόβλημα

του αλφαριθμητισμού των Ρομά. Κύρια αίτια, θεωρούνται, λοιπόν, σύμφωνα με την συγκεκριμένη αντίληψη, τα μέτρα δίωξης και η καταπίεση που άσκησε η κοινωνία των μη Ρομά στους Ρομά ανά τους αιώνες, με αποτέλεσμα να απομονώνονται από της υπόλοιπη κοινωνία και τους θεσμούς της (Ντούσας, 1997).

Πολλοί μελετητές θεωρούν πως έχει κατασκευαστεί η ετικέτα του περιθωριακού ατόμου για τους Ρομά από το ίδιο το κρατικό σύστημα. Σύμφωνα με τις αναλύσεις, λοιπόν, το ίδιο το κράτος και οι επιμέρους μηχανισμοί κατασκεύασαν τους Ρομά ως ανιθαγενείς, η εκκλησία ως απίστευτους, η Πρόνοια ως απόρους, το σχολείο ως αναλφάβητους, η δημόσια εκπαίδευση ως αρρώστους και η αστυνομία ως παρανόμου(Ντούσας, ο.π.). Είναι γεγονός, λοιπόν, ότι τα περισσότερα παιδιά Ρομά δεν φοιτούν στο σχολείο, είτε η φοίτησή τους είναι προβληματική ή ελλιπής. Γι' αυτό το λόγο, το Κράτος από μεριάς του έχει λάβει τα τελευταία χρόνια κάποια μέτρα. Έχουν, δηλαδή, δημιουργηθεί ειδικά τμήματα με ειδικό εκπαιδευτικό υλικό, ενώ υπάρχουν και διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα για φροντιστηριακή υποστήριξη των παιδιών Ρομά(Βασιλειάδου& Παύλη- Κορέ, 2011). Το ζήτημα, όμως, είναι ότι όσο η εκπαίδευση των Ρομά θα αποτελεί μία «διαφορετική» εκπαίδευση, τόσο και τα παιδιά Ρομά θα αποτελούν «διαφορετικούς» μαθητές και μετέπειτα «διαφορετικούς» πολίτες. Θα λέγαμε, λοιπόν, ότι η εκπαιδευτική πολιτική δεν διαφέρει για τους Ρομά, απλώς ακολουθεί την ίδια εκπαιδευτική γραμμή αναπαράγοντας έτσι επί σειρά ετών μια συγκεκριμένη σχέση ανάμεσα στους Ρομά και την εκπαίδευση. Οι Ρομά, λοιπόν, αποτελούν την μόνη κοινωνική ομάδα με τόσο υψηλά ποσοστά αναλφαριθμητισμού και γι' αυτό το λόγο η περίπτωση τους χρήζει ιδιαίτερης προσοχής(Κατσικάς & Πολίτου,1999).

Ένα ακόμα γεγονός, που έχει παρατηρηθεί, όσο αναφορά την εκπαίδευση των παιδιών Ρομά είναι ότι κατά κανόνα φοιτούν σε «προβληματικά» σχολεία, τα οποία παράγουν κατά κύριο λόγο «κακούς» μαθητές (Ντούσας, ο.π..). Συνεπώς, υπό το πρίσμα αυτής της διαπίστωσης το ερώτημα δεν είναι « γιατί οι μαθητές Ρομά αποτυγχάνουν» αλλά « γιατί οι μαθητές Ρομά, φοιτούν κατά κανόνα σε σχολεία, που οι μαθητές τους είναι κακοί». Στις « υποβαθμισμένες» περιοχές που ζουν οι Ρομά η φοίτηση των παιδιών Ρομά αποτελεί πρόβλημα για γονείς, εκπαιδευτικούς και μαθητές που δεν είναι Ρομά. Η φοίτηση, λοιπόν των παιδιών Ρομά συμπυκνώνει τις διαμαρτυρίες των γονέων για το γεγονός ότι τα παιδιά Ρομά θα δυσχεραίνουν την ορθή λειτουργία του σχολικού συνόλου, ενώ γενικότερα η παρουσία των Ρομά βιώνεται ως η αιτία της γενικότερης υποβάθμισης μιας περιοχής. Οι ουσιαστικότεροι, όμως, λόγοι

παραμένουν στο απυρόβλητο και η παρουσία των Ρομά στην περιοχή και το σχολείο γίνεται υπεύθυνη για όλα τα προβλήματα της περιοχής(Δεληγιάννης, 2014).

Μία άλλη κυρίαρχη αντίληψη για την σχολική αποτυχία των Ρομά είναι ότι ο πολιτισμός των Ρομά δεν είναι συμβατός με τα σχολικά πρότυπα, επομένως οι ίδιοι οι Ρομά δυσχεραίνουν την σχολική τους ένταξη(Δεληγιάννης, ο.π.) Η ανάλυση και η απάντηση της παραπάνω θέσης προϋποθέτει την απάντηση και την μελέτη σε κάποια επιμέρους ερωτήματα που αφορούν τον πολιτισμό των Ρομά. Ένα κύριο χαρακτηριστικό του πολιτισμού των Ρομά είναι η νομαδικότητα. Στην σημερινή εποχή, όμως, παρατηρείται η μείωση ή και εξάλειψη αυτού του φαινομένου ,καθώς οι οικογένειες Ρομά δεν νιώθουν συχνά ασφάλεια να φύγουν από το «γκέτο» της γειτονιάς τους που είναι εγκατεστημένοι. Συνεπώς, βλέπουμε ότι η νομαδικότητα, που ενδεχομένως να αποτελούσε πρόβλημα στην σχολική πορεία ενός παιδιού Ρομά, δεν υφίσταται πλέον ή υπάρχει σε πολύ μικρότερο βαθμό (Κογκίδου, Τρέσσου – Μυλωνά & Τσιάκαλος,1997).Η υποκατάσταση της επίσημης εκπαίδευσης από τα οικογενειακά δίκτυα είναι μία άλλη αντίληψη που κατά την κοινή γνώμη κάνει τους Ρομά να απορρίπτουν οι ίδιοι το σχολείο. Δεν έχει δοθεί, όμως, απάντηση από τους υποστηρικτές αυτής της δημοφιλής γενικά αντίληψης, για ποιο λόγο τα παιδιά που οι οικογένειες τους είναι απομονωμένες ή οι γονείς τους βρίσκονται στην φυλακή εγκαταλείπουν και αυτά το σχολείο(Ντούσας, ο.π.)

Σίγουρα ο πολιτισμός των Ρομά είναι διαφορετικός και πιο φιλελεύθερος, γεγονός που δημιουργεί μία επιπλέον δυσκολία σ' ένα παιδί να ενταθεί σ' ένα αυστηρά δομημένο πλαίσιο, όπως είναι το σχολείο. Δεν είναι όμως και λύση να πιστεύεται ότι για τη σχολική αποτυχία των Ρομά ευθύνεται ο πολιτισμός τους, καθώς αυτός δεν είναι ενιαίος σ' όλη την κοινότητα των Ρομά και δεν έχει μείνει ανυπέρβλητος στο πέρασμα του χρόνου. Επίσης, μία αντίληψη που προσπαθεί να εξηγήσει τα τόσο υψηλά ποσοστά της σχολικής αποτυχίας των Ρομά είναι ότι η ίδιοι οι Ρομά αποφεύγουν το σχολείο, καθώς πιστεύουν ότι αντιπροσωπεύει μία πολιτισμική αφομοίωση. Είναι εύλογο, όμως, για μία ομάδα να μην θέλει να υπάρχει σ' ένα σύνολο που λαμβάνει χαμηλό κύρος και είναι στοχοποιημένη(Ζαΐκου, 2015).

Ένα ακόμη ερώτημα που ταλανίζει πολλούς μελετητές είναι «τι περιμένουν οι Ρομά από το σχολείο». Η πλειονότητα θα δώσει την γρήγορη απάντηση «ότι και εμείς», αυτή, όμως η απάντηση δεν υφίσταται στην πραγματικότητα. Αρχικά, περιμένουν ένα σχολείο που θα σέβεται τα πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά και θα τα προωθεί, χωρίς να λειτουργεί ως μέσο αλλοτρίωσης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους(Σταματίου, 2013). Επίσης, οι Ρομά θα

ήθελαν το σχολείο να λειτουργεί ως συμπλήρωμα της οικογενειακής εκπαίδευσης και να επικεντρώνεται σε πρακτικά ζητήματα, όπως στην εκμάθηση χειρονακτικών επαγγελμάτων. « Δεν πήγα σχολείο», λέει χαρακτηριστικά ένας πατέρας Ρομά. «Παντρεύτηκα κι έκανα οικογένεια. Εκπαιδεύω τις κόρες μου στο σπίτι σε όλες τις απαραίτητες ικανότητες. Ο γιος μου πήγε στο σχολείο μέχρι τα δεκαέξι. Τι χάσιμο χρόνου! Όταν σκέφτομαι τι θα μπορούσε να έχει μάθει εάν ήταν με τον πατέρα του! Θα μπορούσε να έχει δουλειά παλιατζή . Τώρα είναι δεκαοχτώ χρονών κι αρχίζει απ' την αρχή»(Ντούσας ο.π.). Επίσης, δεν μπορεί να παραλειφθεί και η προκατάληψη που υπάρχει από την μεριά πολλών εκπαιδευτικών. Συχνά τα σχολεία ζητούν έξτρα χαρτιά για την εγγραφή παιδιών Ρομά, πολλές φορές τα παιδιά Ρομά τοποθετούνται στο πίσω μέρος της σχολικής αίθουσας και αγνοούνται, ενώ υπάρχουν και περιπτώσεις εκπαιδευτικών που ρίχνουν κλήρο, για το ποιος θα πάρει τα παιδιά Ρομά στην τάξη του, καθώς κανείς δεν τα θέλει. Φυσικά υπάρχουν και εξαιρέσεις αλλά κατά κύριο λόγο αυτή είναι η συμπεριφορά του σχολείου απέναντι στους Ρομά (Ζαΐκου, ο.π.)

Δεν μπορεί να παραληφθεί, επίσης, και ο πρώιμος Γάμος ως βασικό αίτιο της διαρροής των Ρομά από το σχολείο. Η ενδογαμία και ο πρώιμος γάμος αποτελούν μία χρόνια παράδοση των Ρομά που υπάρχει μέχρι σήμερα. Ακόμα, δηλαδή, και αν ένα παιδί πηγαίνει στο σχολείο θα πρέπει να το εγκαταλείψει περίπου σε ηλικία 13-17 ετών, καθώς θα πρέπει να παντρευτεί. Αν δεν εγκαταλείψει τις σχολικές αίθουσες και συνεχίσει κανονικά την φοίτησή του θα παραμείνει ανύπαντρο κουβαλώντας ένα στίγμα , το οποίο θα βαραίνει τόσο το ίδιο, όσο και την οικογένεια του. « Θεωρούμαι ήδη γεροντοκόρη» θα πει μια Ελληνίδα Ρομά, επιμορφώτρια στην Αγία Παρασκευή, « για το ότι δεν παντρεύτηκα από τα δεκατέσσερα- δεκαπέντε, όπως συνηθίζουμε εμείς». Τώρα, είμαι είκοσι χρονών, κι αυτή ήταν η δεύτερη ρήξη σύμφωνα με τις επιταγές που ορίζει η κοινωνία μας. Η πρώτη ρήξη ήταν όταν μετά από χίλιους- δυο καβγάδες κατάφερα να συνεχίσω το σχολείο και να τελειώσω το λύκειο» (Ντούσιος ο.π.).

Την σχολική πορεία των παιδιών των Ρομά δυσκολεύει και ο αναλφαβητισμός των γονέων τους. Οι περισσότεροι γονείς δεν ξέρουν γραφή και ανάγνωση, ενώ οι γυναίκες που μένουν στο σπίτι και ασχολούνται με την φροντίδα των παιδιών είναι σε μεγαλύτερα ποσοστά αναλφάβητες σε σχέση με τους άντρες Ρομά. Ο αναλφαβητισμός των γονέων Ρομά καθιστά αδύνατον να βοηθήσουν και να προσανατολίσουν σωστά τα παιδιά τους, με αποτέλεσμα να ενισχύεται ένας φαύλος κύκλος αναλφαβητισμού. Παρόλα αυτά, πολλοί Ρομά θα ήθελαν να ξέρουν οι ίδιοι και τα παιδιά τους γράμματα. Επίσης η κοινωνία των Ρομά εκτιμά πολύ τους «δικούς τους» που

γνωρίζουν έστω και στοιχειώδη γράμματα. Σε έρευνα σε συνοικία Ρομά στα άνω Λίοσια (το 1980) το ποσοστό από τους αναλφάβητους Ρομά που ήθελαν να μάθουν γράμματα ήταν στο 58% (Ντούσας, ο.π.)

Επιπλέον, οι συνθήκες κάτω από τις οποίες ζουν οι Ρομά δεν επιτρέπουν την ανάπτυξη ενδιαφέροντος γύρω από την μάθηση. Όταν η πλειονότητα των Ρομά ζει κάτω από άθλιες συνθήκες, παραγκωνισμένοι, σε υποβαθμισμένες περιοχές με υψηλή εγκληματικότητα το ζήτημα της επιβίωσης προέχει από το ζήτημα της εκπαίδευσης. Επίσης, συχνά μέσα σε συνοικισμούς – « γκέτα» Ρομά δεν υπάρχουν είτε καθόλου σχολεία, είτε όλες οι σχολικές βαθμίδες με αποτέλεσμα τα παιδιά Ρομά να διανύουν μεγάλες αποστάσεις ώστε να πάνε στο σχολείο (Ρίτσκος, 2009).

Ιστορική αναδρομή στην εκπαίδευση των Ρομά

Με μια σύντομη ιστορική αναδρομή εύκολα διαπιστώνουμε ότι η βασική σχολική εκπαίδευση και η κοινότητα των Ρομά είναι δύο άξονες που δεν συναντιούνται (Βασιλειάδου & Παύλη-Κορέ, 2011). Βασικό εμπόδιο στην εκπαίδευση των παιδιών της κοινότητας των Ρομά είναι το ζήτημα της ιθαγένειας. Το 1955 με καινοτόμες νομοθετικές ρυθμίσεις δίνεται η δυνατότητα σε πολλούς Ρομά να πολιτογραφηθούν. Έπειτα, από την δικτατορία του 1967 και την χορήγηση διπλωμάτων οδήγησης στους Ρομά, με την αιτιολογία ότι είναι αναλφάβητοι διενεργούνται προσπάθειες καταγραφής των Ρομά. Με τις απογραφές διαπιστώνεται το γεγονός ότι οι Ρομά δεν πηγαίνουν σχολείο και η απουσία σχολικής φοίτησης συνδέθηκε με το ζήτημα της ιθαγένειας. Αυτή, όμως, η σύνδεση ανατρέπεται με την υπουργική εγκύκλιο του 1978, όπου σύμφωνα με το Υπουργείο Εσωτερικών άρχισε η διαδικασία της τακτοποίησης από απόψεως ιθαγένειας των διαβιούντων στη χώρα μας Αθίγγανων. Τέλος, από το 1985 το Υπουργείο Παιδείας αποστέλλει εγκυκλίους με αναφορές σε παιδιά που προέρχονται από ευπαθείς ομάδες, όπως τα παιδιά Ρομά. Το 1987, επιπλέον, η εκπαίδευση των Ρομά εκχωρήθηκε επίσημα στη Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης. Παρά, την κρατική προσπάθεια για εκπαίδευση των Ρομά και μείωση του αναλφαβητισμού τους, παρατηρούμε μία ασάφεια στο επίσημο σχολικό σύστημα (Βασιλειάδου & Παύλη – Κορέ, ο. π.)

Διαπολιτισμική εκπαίδευση και Ρομά

Μία από τις μεγαλύτερες κοινωνικές ομάδες που ανήκουν στο ενδιαφέρον της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι αυτή της κοινότητας των Ρομά. Όπως είδαμε και προηγουμένως, οι Ρομά αποτελούν ένα μεγάλο τμήμα της ελληνικής κοινωνίας, καθώς οι καταγεγραμμένοι Ρομά της Ελλάδας ανέρχονται στους 300.000 . Η εκπαιδευτική κατάσταση των Ρομά στην Ελλάδα είναι σε πολύ άσχημο θα λέγαμε σημείο.

Μεγάλο ποσοστό παιδιών Ρομά δεν εγγράφονται καν στο σχολείο, ενώ η πλειονότητα από τα παιδιά που είναι εγγεγραμμένα ή δεν πηγαίνουν ποτέ ή δεν ολοκληρώνουν την υποχρεωτική θεσμικά και συνταγματικά κατοχυρωμένη εννεαετής φοίτηση τους. Ανεξάρτητα από το γεγονός, ότι ένα ποσοστό παιδιών Ρομά ολοκληρώνει κάποιες τάξεις του δημοτικού παραμένει λειτουργικά αναλφάβητο. Με τον όρο λειτουργικά αναλφάβητος αναφερόμαστε σ' ένα άτομο το οποίο αν και ολοκλήρωσε κάποιες τάξεις δημοτικού ή και ολόκληρο το δημοτικό το επίπεδο των γνώσεων του και των δεξιοτήτων του δεν ανταποκρίνεται στο προβλεπόμενο(Ράνη& Χρηστοφορίδου, 2014) .

Σύμφωνα με τα στοιχεία του τμήματος σπουδών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του υπουργείου εθνικής παιδείας και θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ) το ποσοστό των αναλφάβητων Ρομά ανέρχεται στο 90% του συνολικού τους πληθυσμού. Σοκαριστικά είναι τα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας το έτος 1993-4 όπου τα παιδιά Ρομά που φοιτούσαν ανά την Ελλάδα ήταν 2.422, ενώ αυτά που δεν φοιτούσαν ξεπερνούσαν τα 30.000. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι οι Ρομά ως λαός έχουν υιοθετήσει την αντίληψη ότι το σχολείο δεν είναι απαραίτητο για την διάπλαση του ατόμου(Κογκίδου, Τρέσου – Μυλωνά & Τσιάκαλος, 1997) .Υπάρχει η κοινή αντίληψη ότι η ίδια η ζωή με τις δυσκολίες και τις ανάγκες της διαπλάθει ορθότερα τον χαρακτήρα του παιδιού, καθιστώντας το σχολείο περιττό. Ένας άλλος λόγος που ευθύνεται για τα μεγάλα ποσοστά αναλφαβητισμού των Ρομά είναι το γεγονός ότι δημιουργούν οικογένεια σε μικρή ηλικία. Έτσι, πολύ συχνά πριν ολοκληρώσουν την φοίτηση τους στο σχολείο καλούνται να δημιουργήσουν την δική τους οικογένεια αποβάλλοντας τον ρόλο του μαθητή και υιοθετώντας αυτό του γονιού. Ταυτόχρονα, σημαντικό ρόλο στον αναλφαβητισμό των Ρομά παίζει το ότι μετακινούνται πολύ συχνά, καθώς πρόκειται για έναν κατεξοχήν νομαδικό λαό. Επίσης, το γεγονός ότι γονείς των παιδιών Ρομά είναι κατά κύριο λόγο αναλφάβητοι δημιουργεί το φαινόμενο να μην στρέφει η ίδια η οικογένεια τα παιδιά στο σχολείο, ενώ συχνά να τα αποτρέπει ενιχύνοντας έναν φαύλο κύκλο αναλφαβητισμού και αμάθειας. Τέλος, πολύ συχνά οι Ρομά δεν

βοηθιούνται από το ελληνικό σχολείο να φοιτήσουν σ' αυτό, καθώς γίνονται αποδέκτες ρατσιστικών συμπεριφορών και έρχονται αντιμέτωποι με τον κοινωνικό αποκλεισμό (Ντούσας, ο. π.)

Ο φαύλος κύκλος συνεχίζεται με την πάροδο των ετών, καθώς οι γονείς Ρομά παραμένουν αναλφάβητοι, σε μεγάλο ποσοστό, και δεν κατευθύνουν τα παιδιά τους προς την σχολική εκπαίδευση. Σημαντικό είναι να αναφέρουμε στο συγκεκριμένο σημείο ότι η κύρια αιτία της σχολικής αποτυχίας των Ρομά είναι οι ίδιοι οι Ρομά και η αντίληψη που έχουν για το σχολείο. Το γεγονός ότι δεν εντάσσονται στο ελληνικό σχολικό περιβάλλον καθιστά ακόμα πιο δύσκολη την μετέπειτα κοινωνικοποίηση τους και εντείνει την περιθωριοποίηση τους. Σύμφωνα, λοιπόν, με το πρότυπο ζωής των Ρομά η σχολική επιτυχία και η μόρφωση δεν συνδέεται με κοινωνική και οικονομική επιτυχία(Σταματίου, 2013). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα δεν ενδιαφέρουν τους Ρομά, ενώ συχνά έρχονται σε αντίθεση με τις πεποιθήσεις του λαού τους. Επίσης, και οι δουλείες με τις οποίες παραδοσιακά ασχολούνται δεν απαιτούν κάποια ιδιαίτερη μόρφωση. Ένας Ρομά μαθητής με την είσοδο του στο σχολείο αντιμετωπίζει επιπλέον προβλήματα ένταξης από έναν μη Ρομά μαθητή. Πρώτο και κυριότερο είναι το στίγμα του «γύφτου». Οι μαθητές Ρομά δέχονται, έστω και στην αρχή, τον ρατσισμό και την περιθωριοποίηση μέσα στο σχολικό περιβάλλον τόσο από γονείς και μαθητές όσα και από τους εκπαιδευτικούς. Επίσης, αντιμετωπίζουν, συχνά, πρόβλημα και με την γλώσσα, καθώς οι οικογένειες Ρομά ομιλούν την δική τους διάλεκτο κατά κύριο λόγο((Κογκίδου, Τρέσου – Μυλωνά & Τσιάκαλος, 1997).

Βασική, όμως, δυσκολία αποτελεί το αναλφάβητο οικογενειακό περιβάλλον, το οποίο δεν είναι σε θέση να βοηθήσει το παιδί του αλλά και ο διαφορετικός τρόπος ζωής. Η νοοτροπία των Ρομά για την ζωή και η ελευθερία που την χαρακτηρίζει καθιστά ακόμα πιο δύσκολη την ένταξη του μαθητή Ρομά στο αυστηρά οργανωμένο εκπαιδευτικό σύστημα. Τα στατιστικά στοιχεία τα τελευταία χρόνια δείχνουν ότι υπάρχει μείωση στις μετακινήσεις των Ρομά και μία συνεχόμενη αύξηση στις έγγραφές παιδιών της κοινότητας των Ρομά στο δημοτικό σχολείο. Όμως τα ποσοστά της μη φοίτησης, της περιοδικής φοίτησης και της διακοπτόμενης φοίτησης παραμένουν υψηλά και οι αναλφάβητοι Ρομά αποτελούν την πλειονότητα του πληθυσμού Ρομά.

Με την πολύτιμη βοήθεια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης θα πρέπει, λοιπόν, να διαμορφωθεί ένα κατάλληλο εκπαιδευτικό πλαίσιο για τους Ρομά. Ένα κατάλληλο, δηλαδή, σχολικό περιβάλλον που θα αξιοποιούσε τα ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά τους και θα τα

συνδύαζε με την γνώση. Έτσι, λοιπόν, συνδυάζοντας την μόρφωση με την ψυχαγωγία, όπως αθλητισμός, χορός, τραγούδι (χαρακτηριστικά στοιχεία του πολιτισμού των Ρομά) η φοίτηση θα ήταν τακτικότερη και ουσιαστικότερη (Κωστούλα- Μακράκη & Μακράκης, 2006). Εύλογα, λοιπόν, καταλήγει κανείς ότι θα πρέπει τα παιδιά Ρομά να ξεκινήσουν να φοιτούν στο ελληνικό σχολείο με κύριο σκοπό την κοινωνικοποίηση τους και την ένταξη τους στην ελληνική κοινωνία. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση θα πρέπει να λειτουργήσει ως δίαυλος επικοινωνίας της κοινότητας των Ρομά με την κοινωνία. Θα πρέπει, δηλαδή, και το ίδιο το ελληνικό σχολείο με τις εκπαιδευτικές τακτικές του να προσεγγίσει και να αγκαλιάσει τους μαθητές Ρομά. Έπειτα, στα πλαίσια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης να γνωρίσει και να αναδείξει τα ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της εν λόγω κοινότητας.

Φάρος του κόσμου

Το σχολείο και η οικογένεια, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, αποτελούν τις δύο πλευρές της κοινωνικοποίησης του νεαρού ατόμου. Η οικογένεια αποτελεί βασικό παράγοντα στην διαμόρφωση του χαρακτήρα του ατόμου, επηρεάζει ως ένα σημαντικό βαθμό τα “ πιστεύω” του και συνεπώς και την εκπαιδευτική του πορεία. Επομένως, η οικογένεια Ρομά αποτελεί μία ιδιαίτερη περίπτωση, καθώς η νοοτροπία της επηρεάζει αισθητά την σχολική πορεία των μαθητών Ρομά. Αναλυτικότερα, η ρουτίνα που υπάρχει στην πλειονότητα των οικογενειών Ρομά δεν διευκολύνει, ενδεχομένως και να παρεμποδίζει την σχολική τους φοίτηση. Ας αναλογιστούμε και εμείς οι ίδιοι τι θα γινόταν αν το οικογενειακό μας περιβάλλον δεν μας ωθούσε στο να πάμε σχολείο ή πολύ απλά αν στην προσχολική ηλικία δεν μας ξυπνούσε κανείς το πρωί να πάμε στο σχολείο, κάτι που συμβαίνει συχνά στις οικογένειες Ρομά. Το πόσο επηρεάζει το οικογενειακό περιβάλλον την σχολική μας πορεία φαίνεται και από το παράδειγμα της οργάνωσης, Ο Φάρου του Κόσμου. Πρόκειται για μία « οικογένεια » για τα παιδιά Ρομά της συνοικίας του Αγίου Νεκταρίου (Δενδροποτάμου) στην δυτική Θεσσαλονίκη. Για την ύπαρξη του Φάρου του Κόσμου είναι υπεύθυνος ο Πάτερ Αθναγόρας, που με την υποστήριξη της ιεράς μητρόπολης Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως δημιούργησε έναν χώρο προστασίας και δημιουργικής απασχόλησης για τους νέους του Δενδροποτάμου. Ταυτόχρονα, ασχολείται με τα προβλήματα της κοινότητας των Ρομά του Δενδροποτάμου, ενώ τους βοηθά στην εκπαίδευση τους αλλά και στην καλλιέργεια των έμφυτων κλίσεων τους (Καρεκλά,2015).

Αναλυτικότερα στον Δενδροπόταμο, μία περιοχή στην δυτική Θεσσαλονίκη, όπου η πλειονότητα των κατοίκων της είναι Ρομά, εκτιμάται ότι ζουν περίπου 4.500 κάτοικοι, τα 2/3 των οποίων είναι Ρομά, ζει και δρα η οικογένεια του Φάρου. Το τι ακριβώς είναι ο Φάρος του Κόσμου είναι πολύ δύσκολο να το ορίσουμε, καθώς ο ρόλος και η δράση του είναι πολυδιάστατη. Λειτουργεί, δηλαδή, τόσο ως στέγη για αγόρια Ρομά έχοντας την κηδεμονία τους, ενώ παράλληλα με διάφορες δράσεις συμβάλει στην ένταξη και κοινωνικοποίηση της μειονότητας των νέων Ρομά της περιοχής του Δενδροποτάμου.

Το όνομα Φάρος του Κόσμου αποτελεί έναν συμβολισμό, ότι ο συγκεκριμένος φορέας φωτίζει τα σκοτεινά μέρη και βοηθά με την λάμψη του τους ανθρώπους να βρουν τον δρόμο τους, όπως κάνει και ένας πραγματικός φάρος. Η δημιουργία του Φάρου έγινε με την έλευση στην συνοικία του Δενδροποτάμου του Αρχιμανδρίτη Αθηναγόρα Λουκατάρη, το 2004. Με την μετάθεση του, ο πατέρας Αθηναγόρας γρήγορα αντιλήφθηκε την ανάγκη των παιδιών για εκπαίδευση και ομαλή κοινωνικοποίηση. Για την εκπαίδευση των νέων, όμως, δεν αρκούσε μία απλή προτροπή ή ένα κήρυγμα στο ποίμνιο του. Έτσι, λοιπόν, πολύ γρήγορα πήρε την κατάσταση στα χέρια του, με σκοπό να ανατρέψει την χρόνια συνήθεια αναλφαβητισμού των Ρομά. Ο ίδιος ο πατέρας Αθηναγόρας είχε δηλώσει, ότι το όνειρο του όταν χειροτονήθηκε ιερέας ήταν να πάει σε μία ιεραποστολή, βρέθηκε στον Δενδροπόταμο ακολουθώντας τα λεγόμενα του Μητροπολίτη Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως κ. Βαρνάβα που γνωρίζοντας το όνειρό του τον προέτρεψε να πάει στην δική μας Αφρική και συγκεκριμένα στην περιοχή του Δενδροποτάμου. Για να μπορέσουν οι Ρομά του Δενδροποτάμου να κοινωνικοποιηθούν, έπρεπε να ξεκινήσει τη δράση του ο Φάρος από την εκπαίδευση των παιδιών (Καρεκλά, ο. π.)

Έτσι, λοιπόν, αρχικά εφάρμοσε το σύστημα πόρτα-πόρτα (door to door) κάθε πρωί ξυπνώντας τα παιδιά να πάνε σχολείο, καθώς διαπίστωσε ότι ο κύριος λόγος που τα παιδιά δεν πηγαίνουν σχολείο είναι ότι δεν υπάρχει κάποιος να τους ξυπνήσει, καθώς και οι γονείς ξυπνούν αργά ή λείπουν από το σπίτι. Στην συνέχεια, ως δεύτερο βήμα άρχισε να οργανώνει πρωινό, όχι τόσο γιατί δεν υπήρχε φαγητό στα σπίτια των παιδιών, αλλά πιο πολύ για να υπάρχει μία καθημερινή ρουτίνα για τα παιδιά, πρωινό και μετά σχολείο. Διαμορφώθηκαν οι χώροι στην κατακόμβη του ναού του Αγίου Νεκταρίου (του ναού του Δενδροποτάμου) προκειμένου να γίνουν μαγειρεία και τραπεζαρία. Έτσι σταδιακά, άρχισαν να προσεγγίζουν τα παιδιά και να τα πηγαίνουν στο σχολείο. Φυσικά στην αρχή τα παιδιά των Ρομά δεν μπορούσαν να καθίσουν πάνω από δύο

λεπτά στο θρανίο και ούτε πάνω από δύο ώρες στο σχολείο, όμως η όλη προσέγγιση έγινε βήμα-βήμα. Αυτό αντιμετωπίστηκε με την δημιουργία ποδοσφαιρικών, μουσικών και θεατρικών ομάδων. Έλεγαν, δηλαδή, στα παιδιά ότι για να παίξεις στον αγώνα του Σαββάτου θα πρέπει να έχεις τις απαιτούμενες σχολικές παρουσίες. Έπρεπε, δηλαδή, να βρίσκουν συνεχώς κίνητρα για να κρατούν τα παιδιά στο σχολείο, αλλά και να τα έχουν συνεχώς κοντά τους, καθώς ενέχει ο κίνδυνος να εμπλακούν με συμμορίες της περιοχής και να στρατολογηθούν σε παραβατικές συμπεριφορές. Σταδιακά η ανταπόκριση των παιδιών γινόταν όλο και μεγαλύτερη και έτσι κάπως πάρθηκε η απόφαση της ίδρυσης του Φάρου του Κόσμου (Τσιτιρίδης, 2017).

Η μεγάλη ανταπόκριση των νέων της περιοχής μαρτυρά ότι τα παιδιά έψαχναν μία ευκαιρία, η οποία και τους δόθηκε, αποδεικνύοντας και στους πιο δύσπιστους ότι μπορούν να σπουδάσουν , να δουλέψουν και να ζήσουν με αξιοπρέπεια. Γεγονός είναι ότι στον διαγωνισμό Ρομποτικής και Καινοτομίας First Lego League που πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά τον Μάρτιο του 2018 στην Θεσσαλονίκη, η ομάδα του Φάρου βγήκε πρώτη ανάμεσα σε 32 ομάδες. Την ομάδα αποτελούσαν παιδιά Ρομά ηλικίας 9- 16 ετών, τα οποία ενώ προέρχονταν από μία υποβαθμισμένη περιοχή και στερούνταν την βασική εκπαίδευση, με την βοήθεια του Φάρου κατάφεραν όχι μόνο να προχωρούν στις σχολικές βαθμίδες αλλά και να αποσπών διακρίσεις σε διαγωνισμούς Ρομποτικής.

Η στέγη της οικογένειας του Φάρου , βρίσκεται στην περιοχή του Δενδροποτάμου. Το οίκημα που ζουν είναι μία μονοκατοικία, προς το παρόν, την οποία τους έχει παραχωρήσει ο ιδιοκτήτης, ενώ τα προηγούμενα δύο χρόνια ζούσαν σε μία άλλη μονοκατοικία πάλι στον Δενδροπόταμο. Πλέον, έχουν αρχίσει να χτίζονται οι νέες εγκαταστάσεις του Φάρου του Κόσμου πολύ κοντά στην μονοκατοικία που ζουν τώρα, με καλύτερες όμως υποδομές και περισσότερο χώρο. Μαζί με τα παιδιά ζει η κ. Τρανού Ελένη, φιλόλογος - αρχαιολόγος, η οποία φροντίζει και παραστέκεται καθημερινά στα παιδιά. Οι υπεύθυνοι του Φάρου χτίζουν έναν καινούργιο, μεγαλύτερο Φάρο, που θα μπορέσει να παρέχει τις υπηρεσίες του σε περισσότερους νέους, χωρίς όμως να χάσει τον οικογενειακό χαρακτήρα, που ομολογουμένως έχει. Σήμερα, λοιπόν στο Φάρο του κόσμου ζουν αγόρια Ρομά, με εισαγγελική εντολή. Ο αριθμός των παιδιών που ζουν στον Φάρο αλλάζει διαρκώς καθώς πολλά παιδιά επιστρέφουν στην οικογένειά τους. Σύνηθες είναι το φαινόμενο γονείς να βρίσκονται στην φυλακή ή σε κάποιο κέντρο απεξάρτησης και στην συνέχεια να επιστρέφουν να πάρουν τα παιδιά τους. Γι' αυτό ακριβώς, ο αριθμός των

παιδιών αυξομειώνεται συνεχώς. Τα αγόρια, λοιπόν, που ζουν στην στέγη αυξομειώνονται διαρκώς.

Γιατί όμως ζουν μόνο αγόρια στον Φάρο του Κόσμου; Ένα βασικό ερώτημα που μου γεννήθηκε πηγαίνοντας στην οικογένεια του Φάρου είναι για ποιο λόγο τα παιδιά που έχει την επιμέλεια τους ο Φάρος ήταν μόνο αγόρια. Οι λόγοι είναι δύο. Αρχικά, το κράτος δεν επιτρέπει την συστέγαση αγοριών και κοριτσιών στον ίδιο χώρο. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι τα αγόρια της περιοχής είχαν μεγαλύτερη ανάγκη για στέγη. Τα κορίτσια Ρομά λόγω του ότι γίνονται μητέρες έχουν σχετικά καλύτερη μεταχείριση από τις οικογένειες τους, ενώ από πολύ μικρή ηλικία δημιουργούν την δική τους οικογένεια. Αντίθετα, τα αγόρια γίνονται αποδέκτες μιας παραπάνω αυστηρότητας, ενώ κυριαρχεί η αντίληψη ότι μπορούν να ζήσουν μόνοι τους από πολύ μικρή ηλικία, όντας άντρες.

Τα γερά θεμέλια του Φάρου είναι οι εθελοντές. Ο Φάρος υπάρχει και συντηρείται από τον εθελοντισμό. Υπάρχουν καθηγητές που κάνουν ενισχυτική διδασκαλία στα μαθήματα του σχολείου, καθηγητές εικαστικών, θεατρολογίας, μουσικοί, αθλητισμού, ενώ πρόσφατα τα παιδιά ξεκίνησαν μαθήματα αστρονομίας και ρομποτικής. Ταυτόχρονα, υπάρχουν εθελοντές που φροντίζουν τις καθημερινές ανάγκες των αγοριών και έχουν δημιουργήσει μία όμορφη οικογένεια. Επίσης, υπάρχουν εθελοντές που ενισχύουν οικονομικά τον Φάρο. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση ενός πατέρα που ύστερα από την απώλεια του γιού του ζει για τα αγόρια του Φάρου και τα βοηθά στηρίζοντάς τους οικονομικά.

Ο Φάρος εκτός από την στέγη βοηθά και παρέχει ευκαιρίες σ' όλους τους νέους του Δενδροποτάμου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μπάντα που έχει δημιουργήσει ο Φάρος του Κόσμου, όπου συμμετέχουν και πολλοί νέοι Ρομά που δεν ζουν στην στέγη. Επίσης, διοργανώνονται συχνά και εκδρομές στις οποίες είναι ευπρόσδεκτοι όλοι οι νέοι τις περιοχής, καθώς βασικός στόχος του Φάρου είναι να βγουν οι νέοι έξω από τον Δενδροπόταμο και να κοινωνικοποιηθούν. Γι' αυτό ακριβώς προσπαθούν να πάνε και κάποια παιδιά σχολείο σε κοντινές περιοχές, όπως στο Κορδελιό, με σκοπό να κοινωνικοποιηθούν και να βγουν από την περιθωριοποίηση του Δενδροποτάμου. Ο Φάρος του κόσμου είναι κυρίως τα παιδιά του, οι φωνές, οι ανάγκες, τα θέλω και το χαμόγελο τους (Τσιτσιρίδης, 2017).

Η μαρτυρία ενός παιδιού του Δενδροποτάμου για τα δεκατέσσερα χρόνια του Φάρου του κόσμου (Τσιτιρίδης, 2017) επιβεβαιώνει μέσα από τα παιδικά μάτια την σπουδαιότητα και το έργο του, αλλά και τις εκπαιδευτικές ευκαιρίες που παρέχει στους νέους. Δήλωσε ότι «Ο Φάρος του κόσμου είναι για εμένα μια πόρτα για όλα τα παιδιά που έχουν ανάγκη. Εγώ προσωπικά έχω ζήσει πολλές εμπειρίες με τα παιδιά του Φάρου, τις οποίες δεν θα περνούσα αν δεν είχα γνωρίσει τον πατέρα Αθηναγόρα, ο οποίος με βοήθησε να ασχοληθώ με την ρομποτική και μαζί με τα άλλα παιδιά του φάρου ζήσαμε αξέχαστες εμπειρίες, με λίγα λόγια ο φάρος είναι φως για όλα τα παιδιά του κόσμου»

Μία άλλη κοπέλα, που δεν ζει στον Φάρο του κόσμου (καθώς στην στέγη του Φάρου φιλοξενούνται μόνο αγόρια) αλλά εμπλέκεται σ' αυτόν δηλώνει στην ίδια ηλεκτρονική εφημερίδα : « Όταν μπαίνω στον Φάρο νιώθω σαν το σπίτι μου, βοηθάω σε ότι μπορώ, νιώθω πάρα πολύ άνετα, μ' αρέσει που έχει τόσα παιδιά εκεί. Από τότε που ήρθα πιο κοντά στον Φάρο, άρχισα την ρομποτική, που είναι το αγαπημένο μου χόμπι» (Τσιτιρίδης, ο. π.)

Ένα άλλο παιδί Ρομά που ανήκει στην ευρύτερη οικογένεια του φάρου, στο ίδιο επετειακό αφιέρωμα,(Τσιτιρίδης, ο. π.), δήλωσε : «Για εμένα ο φάρος είναι ένας πραγματικός φάρος που μας φωτίζει τον σωστό δρόμο και μας βοηθάει να μην χαθούμε. Είναι το δεύτερο σπίτι μου και η δεύτερη οικογένειά μου, γιατί έχουμε όλοι έναν κοινό στόχο, να κυνηγούμε τα όνειρα και τον στόχους μας, γιατί οι στόχοι υπάρχουν για να τους κυνηγάμε και ο δρόμος της ζωής δεν είναι γεμάτος ροδοπέταλα. Θα υπάρξουν λύπες και χαρές αλλά θα πρέπει να τις ξεπεράσουμε και να μην το βάζουμε κάτω».

Παιδιά του Φάρου ήδη έχουν αποφοίτηση από το λύκειο και σπουδάζουν σε ιδιωτικά ΙΕΚ, με υποτροφίες, ζαχαροπλάστες, σεφ, λογιστές. Είναι τα πρώτα παιδιά της συνοικίας των Ρομά του Δενδροποτάμου, που θα σταθούν ανάμεσα στην υπόλοιπη κοινωνία και θα ενταχθούν ομαλά στην αγορά εργασίας (Καρεκλά, 2015)

Ο Φάρος του Κόσμου έχει κάνει το εξής σημαντικό έχει καταφέρει μέσα από την εκπαίδευση να εξαλείψει τον αναλφαβητισμό και να δημιουργήσει μία καινούργια νοοτροπία στους Ρομά της περιοχής, αυτή της σχολικής εκπαίδευσης.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ

Η εκπαίδευση ως μέσο για την κοινωνική ένταξη των παιδιών Ρομά.

Ο πάτερ Αθηναγόρας αναφέρει χαρακτηριστικά ότι από την πρώτη κιόλας στιγμή που βρέθηκε στην περιοχή του Δενδροποτάμου και από τις πρώτες του ενέργειες, που πραγματοποίησε ήταν να βοηθήσει τα παιδιά να πάνε στο σχολείο και να καταφέρουν να το ολοκληρώσουν. Θεώρησε, λοιπόν, ότι κινητήρια δύναμη στο έργο του, να εντάξει κοινωνικά την κοινότητα των Ρομά, θα αποτελούσε η εκπαίδευση των παιδιών Ρομά.

Όπως επιβεβαιώνεται και στα λεγόμενα του Πατέρα Αθηναγόρα : «κατάλαβα ότι για να μπορέσω να αλλάξω την ιστορία αυτού του τόπου πρέπει να πάω τα παιδιά στο σχολείο, ήταν ο μόνος τρόπος»(συνέντευξη 5).

Δεν είναι τυχαίο ότι μέσα από το σχολείο το άτομο έρχεται σε μία πρώτη επαφή με την κοινωνία ,μαθαίνει να αλληλοεπιδρά με τα υπόλοιπα μέλη της και να διαχειρίζεται τον εγωκεντρισμό του. Από την ίδρυση, λοιπόν, του Φάρου του Κόσμου και νωρίτερα πριν ακόμα ο Φάρος αποκτήσει την σημερινή του υπόσταση, βασικός και αρχικός στόχος ήταν να πηγαίνουν τα παιδιά στο σχολείο γιατί μόνο έτσι θα μπορούσαν να ενταχθούν στην κοινωνία και να βγουν από το περιθώριο που ζούσαν, να πάνε να αποτελούν μία κοινωνικά μειονοτική ομάδα, δηλαδή, και να καταφέρουν να βγουν έξω από το γκέτο στο οποίο έμαθαν επί σειρά ετών να ζουν. Έτσι, λοιπόν, όλες οι δράσεις περιστρέφονταν γύρω από την ώθηση των παιδιών στην εκπαίδευση, με σκοπό να μορφωθούν και να αποβάλλουν από πάνω τους το στίγμα της περιθωριοποίησης. Τα παιδιά Ρομά κινητοποιήθηκαν τόσο να πηγαίνουν στο σχολείο αλλά παράλληλα ξεκίνησαν την ενασχόληση με διάφορες δραστηριότητες, όπως το θέατρο, η μουσική, η φωτογραφία κ.α. Ταυτόχρονα, ξεκίνησαν να ασχολούνται με αθλήματα και να μαθαίνουν ξένες γλώσσες. Το να ξεκινήσουν, έστω, την τυπική σχολική εκπαίδευση , αρχικά , τα παιδιά του Δενδροποτάμου θα βοηθούσε στο να αποβάλλουν από την περιοχή τους το στίγμα του γκέτου και να ακολουθήσουν, χωρίς να χάσουν τη προσωπική τους ταυτότητα, τους ρυθμούς της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας. Παράλληλα, θα βοηθούσε και τα ίδια τα παιδιά Ρομά στην προσωπική τους αυτοπραγμάτωση αλλά και στην επαγγελματική τους αποκατάσταση. Ξαφνικά, η ζωή και η πορεία ενός παιδιού Ρομά αρχίζει να μην διαφέρει αισθητά από την καθημερινότητα ενός μη Ρομά παιδιού.

Τα παιδιά του Δενδροποτάμου είχαν μία αποκλίνουσα στάση από την σχολική εκπαίδευση, καθώς, όπως αναφέρεται και στις συνεντεύξεις, οι οικογένειες είτε απουσίαζαν από την ανατροφή των παιδιών(ήταν είτε τοξικομανείς, είτε κατάδικοι), είτε θεωρούσαν πολυτέλεια και χάσιμο χρόνου την σχολική εκπαίδευση των παιδιών τους, καθώς οι ίδιοι δεν εκπαιδεύτηκαν με τον κλασικό τρόπο και όμως πορεύτηκαν στην ζωή τους μια χαρά.

Όπως αναφέρεται και στα λεγόμενα του Πατέρα Αθηναγόρα: « Πριν δεκαπέντε χρόνια πήγαιναν μόνο στο δημοτικό, μόνο το 30% και αυτό στα ψέματα, πήγαιναν δηλαδή της πρώτες μέρες για να πάρουν το επίδομα»(συνέντευξη 5).

Ο πάτερ Αθηναγόρας, λοιπόν, περιγράφοντας την κατάσταση που επικρατούσε πριν τον Φάρο του Κόσμου και την σχέση που είχαν τόσο τα παιδιά, όσο και οι γονείς με την σχολική εκπαίδευση, μαρτυρά μία γενική αποχή από το σχολείο για χρόνια. Αυτή η λογική, λοιπόν, είχε ως αποτέλεσμα τα παιδιά Ρομά να μην πηγαίνουν στο σχολείο είτε καθόλου, είτε να μην το ολοκληρώνουν, με τα ποσοστά αναλφαβητισμού να αγγίζουν το 90% της περιοχής. Ενώ παράλληλα η εγκληματικότητα και η παραβατικότητα αυξανόταν ραγδαία.

Με την έλευση του πάτερ Αθηναγόρα και την σημασία που έδωσε στην εκπαίδευση των παιδιών, καθώς αποτέλεσε τον πρώτο και κυριότερο στόχο του, παρατηρούμε το τοπίο της περιοχής να αλλάζει. Τα παιδιά μορφώνονται, διευρύνουν τους ορίζοντες τους και πλέον αρχίζουν να ζουν όπως τα υπόλοιπα παιδιά της ηλικίας τους χωρίς να απαρνιούνται την ταυτότητα του Ρομά. Δεν είναι τυχαίο ότι το σχολείο θεωρείται ο πρώτος φορέας κοινωνικοποίησης, καθώς μέσα από την σχολική τάξη το παιδί έρχεται σε αλληλεπίδραση με άλλα παιδιά και άλλες ιδέες. Απουσιάζοντας τα παιδιά Ρομά από το σχολείο, αρχικά καθιστούσαν αδύνατη την κοινωνική τους ένταξη, καθώς δεν γίνεται ένα άτομο να ενταχθεί στην κοινωνία κατευθείαν στα δεκαοχτώ του έτη, αυτό γίνεται σταδιακά, ενώ ταυτόχρονα δημιουργούσαν ένα μέλλον για τους ίδιους αβέβαιο και συχνά παραβατικό. Δεν είναι τυχαίο ότι τώρα τα παιδιά του Δενδροποτάμου έχουν «βγει» από την περιοχή και φοιτούν σ' άλλα σχολεία στην Θεσσαλονίκη.

Ο πάτερ Αθηναγόρας αναφέρει: « Μετά από χρόνια δουλειάς βγήκαν με αξιοπρέπεια, καθαρά, περιποιημένα, με ευγένεια, με μόρφωση, με επίπεδο και τα υποδέχτηκαν τα σχολεία της υπόλοιπης πόλης με χαρά και υπερηφανεύονται για την παρουσία τους».

Το σχολείο, λοιπόν, και η εκπαίδευση χρησιμοποιήθηκε ως διαβατήριο που οδήγησε τα παιδιά του Δενδροποτάμου να γίνουν στο μέλλον ενεργοί πολίτες και να ενταχθούν ομαλά στην

κοινωνία. Μέσα από την εκπαίδευση αναίρεσαν τα στερεότυπα και την περιθωριοποίηση, ενώ ένιωσαν και οι ίδιοι οι Ρομά την ασφάλεια και την αυτοπεποίθηση να βγουν από το γκέτο τους και να συνυπάρξουν με τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας. Η ιστορία και η πορεία των παιδιών επιβεβαιώνει την αρχική εκτίμηση του πάτερ Αθηναγόρα, ότι μόνο με την εκπαίδευση θα άλλαζε η ιστορία του Δενδροποτάμου. Τα παιδιά ήδη έχουν αρχίσει να φοιτούν και σ' άλλα σχολεία με αποτέλεσμα να βγουν από το κλειστό γκέτο του Δενδροποτάμου και να μάθουν να αλληλοεπιδρούν και με άλλες πολιτισμικές ομάδες εκτός των Ρομά, είναι απόφοιτοι ΙΕΚ, δουλεύουν νόμιμα, παίρνουν διακρίσεις αλλά το σημαντικότερο είναι ότι κοιπιάζουν και μοχθούν και μέσω της εκπαίδευσης απορρίπτουν τα ίδια τους την εύκολη λύση της παρανομίας. Το σημαντικότερο είναι ότι μέσω της εκπαίδευσης αλλά και της ορθής διαπαιδαγώγησης ο Φάρος του Κόσμου κατάφερε να αλλάξει τον τρόπο που σκέφτονται οι Ρομά, να δημιουργήσει καινούριες προσδοκίες και νέους στόχους στα παιδιά. Τα παιδιά του Δενδροποτάμου πάντα θα είναι Ρομά αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορούν να μορφωθούν και να διαπρέψουν και να ζουν φανερά στην κοινωνία, αυτό απέδειξε ο Φάρος του Κόσμου καταρρίπτοντας όλα τα στερεότυπα και δημιουργώντας ενεργούς και ισότιμους πολίτες.

Το ίδιο συμπέρασμα επιβεβαιώνεται και με την συνέντευξη 1, της κ. Τρανού « Ο βασικός στόχος (εν. Του φάρου του κόσμου) είναι να μειωθεί δραματικά η σχολική διαρροή στην περιοχή, που παρουσίαζε εξαιρετικά ανησυχητικά ποσοστά και αυτό το πέτυχε ο πατέρας Αθηναγόρας στρέφοντας όλο το ενδιαφέρον του φάρου στην εκπαίδευση, επειδή, ακριβώς κατάλαβε ότι αυτό είναι το κλειδί που θα βοηθήσει στην κοινωνική τους ένταξη».

Αναφέρει, λοιπόν, πως η εκπαίδευση έγινε ο βασικός στόχος του Φάρου του Κόσμου, με σκοπό να οδηγήσει τα παιδιά Ρομά της περιοχής στην κοινωνική ένταξη.

Η εκπαίδευση παρέχει στο παιδί δυνατότητες

Πόσο θλιβερό είναι να αναλογιστεί κανείς ότι ένα παιδί έχει ένα σπουδαίο ταλέντο και όμως το ταλέντο του αυτό, επειδή είναι Ρομά είναι αναγκασμένο να μένει για πάντα στην αφάνεια ή ακαλλιέργητο .

Όπως αναφέρεται στην συνέντευξη 2, του εθελοντή καθηγητή των παιδιών, που δήλωσε : « Είναι εντυπωσιακό να βλέπεις τι έμφυτο ταλέντο έχουν κάποια παιδιά στην μουσική για παράδειγμα και ότι αν δεν ήταν ο Φάρος αυτό το ταλέντο θα έμενε στην αφάνεια».

Ο Φάρος του Κόσμου, συνεπώς, πέραν από την κλασική σχολική εκπαίδευση έδωσε την ευκαιρία με τα πολλαπλά ερεθίσματά που παρέχει στα παιδιά, να αναπτύξουν τα έμφυτα ταλέντα τους ή να ανακαλύψουν ταλέντα και κλίσεις που δεν γνώριζαν ούτε τα ίδια ότι κατέχουν.

Η άποψη αυτή επιβεβαιώνεται και πάλι από την συνέντευξη 2, του εθελοντή καθηγητή, που αναφέρει: « Τους δίνει ο φάρος γενικά δυνατότητες, δεν έχει να κάνει μόνο με το σχολείο και την μόρφωση, τους δίνει δυνατότητες να φύγουν από τα κοινά και τετριμμένα τους και να ενταχθούν ομαλά και νόμιμα στην κοινωνία, που είναι και ο στόχος».

Παιδιά που είχαν κλίση στην μουσική πήγαν σε μουσικό σχολείο και συμμετείχαν στην μπάντα του φάρου του κόσμου που δημιουργήθηκε από παιδιά του Δενδροποτάμου, με μουσικό ταλέντο, ενώ παράλληλα τα παιδιά είχαν την δυνατότητα να συμμετέχουν σε διάφορες δραστηριότητες ή αθλήματα και να ανακαλύψουν τις κλίσεις τους, και συνεπώς τον εαυτό τους.

Ανατριχιαστικό είναι το γεγονός ότι τα παιδιά του Δενδροποτάμου, παιδιά που μέχρι πριν κάποια χρόνια δεν πήγαιναν καν στο σχολείο, δημιούργησαν την πρώτη ελληνική ομάδα ρομποτικής και διακρίθηκαν στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Όπως αναφέρει και στα λεγόμενα του πάτερ Αθηναγόρα : « καταλαβαίνεται πόσο σπουδαίο μία ομάδα που την αποτελούσαν μόνο παιδιά Ρομά από το γκέτο του Δενδροποτάμου πήγε στην Αμερική ως τιμώμενη ομάδα» (συνέντευξη 5).

Παιδιά, λοιπόν, με δυνατότητες που όμως δεν τους δίνεται πάντα η ευκαιρία να καλλιεργήσουν τους εαυτούς τους. Παιδιά που σήμερα αποτελούν τιμώμενη ομάδα ρομποτικής, πριν λίγα χρόνια δεν φοιτούσαν στο σχολείο γιατί απλά ήταν Ρομά. Πόσο λυπηρό είναι το γεγονός ότι αν δεν ήταν ο Φάρος του Κόσμου να εκπαιδεύσει και να φροντίσει τα παιδιά του Δενδροποτάμου, το πιθανότερο ήταν ότι αυτά τα λαμπρά μυαλά θα επιδίδονταν σε κάποια παράνομη δραστηριότητα. Οι διακρίσεις και έπαινοι, επίσης, οδήγησαν και τους πιο δύσπιστους της περιοχής να πιστέψουν στην αξία της εκπαίδευσης και στις δυνατότητες που αυτή δίνει στα παιδιά τους.

Μέσα από την εκπαίδευση δόθηκαν στα παιδιά ευκαιρίες και δυνατότητες που ο μεγάλος βαθμός ανταπόκρισης τους υποδηλώνει πόσο πολύ ήθελαν να μορφωθούν και να πλάσουν για τους εαυτούς τους ένα καλύτερο μέλλον. Τα παιδιά, πλέον, έχουν βγει από το κλειστό γκέτο του Δενδροποτάμου φοιτούν σε σχολεία και άλλων περιοχών, ενώ πολλά από αυτά έχουν υποτροφίες σε ιδιωτικά κολλέγια. Τέλος, η μεγαλύτερη δυνατότητα που παρέχει στα παιδιά

Ρομά η εκπαίδευση είναι το γεγονός ότι έπλασε καινούργιες συνειδήσεις, όνειρα και προσδοκίες, ενώ ταυτόχρονα δημιούργησε μία καινούργια νοοτροπία.

Η καταγωγή δεν εμποδίζει την εκπαιδευτική πορεία του ατόμου

Το παράδειγμα του Φάρου του κόσμου καταρρίπτοντας όλα τα στερεότυπα δήλωσε ηχηρά ότι: «είμαι Τσιγγάνος αλλά μπορώ να τελειώσω το σχολείο, να σπουδάσω, να δουλέψω χωρίς να χρειάζεται να πουλήσω ναρκωτικά, να κλέψω ή να κάνω οτιδήποτε άλλο με κρατάει πίσω από την υπόλοιπη κοινωνία»(συνέντευξη 5), όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο πάτερ Αθηναγόρας.

Με την εξέλιξη των παιδιών της περιοχής και την πορεία που ακολούθησαν οι πρώτοι απόφοιτοι του Φάρου απέδειξαν ότι και οι Ρομά μπορούν να μορφωθούν και να συνυπάρχουν ως ισότιμοι πολίτες. Το παράδειγμα του Φάρου του κόσμου κατέρριψε ένα - ένα τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις απέναντι στους Ρομά και στα αίτια του αναλφαβητισμού τους. Η οικογένεια του Φάρου εκπαιδεύει τα παιδιά της περιοχής, τόσο αυτά που μένουν στην στέγη του Φάρου, όσο και τα υπόλοιπα παιδιά, ώστε να νιώθουν αυτοπεποίθηση και να βγουν από το γκέτο του Δενδροποτάμου. Οι άνθρωποι του Φάρου διαπαιδαγωγούν τα παιδιά, ώστε να είναι έτοιμα να ενταχθούν ομαλά στην κοινωνία.

Στην συνέντευξη 2, ο εθελοντής καθηγητής του Φάρου δήλωσε ότι : « Δηλαδή, κάθε παιδί έχει το κουμπί του., προσπαθείς να προσεγγίσεις κάθε παιδί ξεχωριστά...».

Με τα λεγόμενα του, ο καθηγητής του Φάρου, έδωσε μία απάντηση στις στερεοτυπικές αντιλήψεις, που θέλουν να είναι στην «φύση» των Ρομά υπεύθυνη για την σχολική τους αποτυχία, καθώς, δήλωσε, ότι οι ιδιαιτερότητες του ατόμου και συνεπώς των μαθητών δεν καθορίζονται από την καταγωγή τους. Το κάθε παιδί αποτελεί μία οντότητα και έτσι πρέπει να αντιμετωπίζεται, το γεγονός ότι τα παιδιά έχουν κοινή καταγωγή δεν σημαίνει ότι έχουν τις ίδιες ανάγκες, την ίδια συμπεριφορά και την ίδια επιθυμία για μόρφωση. Έτσι, λοιπόν, η κλίση και η αγάπη του μαθητή για την γνώση δεν εξαρτάται από το αν έχει καταγωγή Ρομά αλλά από το ίδιο το άτομο.

Ο αναλφαβητισμός των Ρομά είναι ένα μείζον πρόβλημα χρόνων και πολλές μελέτες επιχείρησαν να βρουν την αιτία του. Μια από τις επικρατέστερες εξηγήσεις για την αμάθεια των Ρομά είναι ότι είναι στην φύση των Ρομά να απέχουν από το σχολείο και την μάθηση. Τα

εντυπωσιακά αποτελέσματα, όμως, που είχε η εκπαίδευση των Ρομά του Δενδροποτάμου αναιρεί με τον πιο κατάλληλο τρόπο αυτές τις θεωρήσεις, ότι δηλαδή οι Ρομά δεν μπορούν ή δεν θέλουν να μορφωθούν, να δουλέψουν σε νόμιμες δουλειές και να ακολουθήσουν μία συγκεκριμένη στοιχειώδη εκπαιδευτική πορεία.

«Πέρσι ζήσαμε το φοβερό να μην μας φτάνει το λύκειό μας και είκοσι οκτώ να πηγαίνουν κάθε μέρα με βαν σε επαγγελματικό λύκειο του Ευόσμου ...» δηλώνει ο ιδρυτής του φάρου του κόσμου πατέρας Αθηναγόρας, (συνέντευξη 5).

Δηλώνει, λοιπόν, έτσι με τον πιο παραστατικό τρόπο ότι ο αναλφαβητισμός δεν είναι στην φύση κανενός παιδιού, απλώς δεν τους παρέχονται οι ίδιες ευκαιρίες και δυνατότητες. Το γεγονός ότι είκοσι οκτώ μαθητές έμπαιναν στην διαδικασία να μετακινούνται σε άλλη περιοχή καθημερινά, ώστε να φοιτήσουν στο Λύκειο, που δεν αποτελεί υποχρεωτική φοίτηση σύμφωνα με το ελληνικό σύνταγμα, υποδηλώνει την θέληση και την διάθεση που έχουν οι νέοι για εκπαίδευση και ένα μη γκετοποιημένο μέλλον.

Μέσα σε λίγα χρόνια τα παιδιά Ρομά της περιοχής απέδειξαν ότι η εξέλιξη και η παιδεία δεν καθορίζεται από την πολιτισμική ταυτότητα που έχεις.

Ο καθηγητής των παιδιών δήλωσε ότι : « Τα περισσότερα παιδιά δεν είχαν την παραμικρή επαφή με τα βιβλία» ,(συνέντευξη 5).

Παιδιά, δηλαδή, που απείχαν τελείως από την σχολική ρουτίνα και νοοτροπία, που δεν είχαν την παραμικρή εξοικείωση με το βιβλίο, ίσως το βασικότερο σχολικό μέσο εκπαίδευσης, κατάφεραν μέσα σε λίγα χρόνια με τα κατάλληλα ερεθίσματα και την προσωπική τους θέληση και επιμονή να επιτύχουν μικρούς και μεγάλους στόχους. Σημαντικό ρόλο έπαιξαν και οι υποτροφίες που δόθηκαν στα παιδιά καθώς με τον τρόπο αυτό απέκτησαν αποφοιτώντας από το λύκειο μία εξειδίκευση, η οποία θα τους βοηθούσε περισσότερο στην εύρεση εργασίας

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην συνέντευξη 4 : « Βοηθάει πάρα πολλά παιδιά ο πατέρας Αθηναγόρας με υποτροφίες που εξασφαλίζει και με ευκαιρίες που τους δίνει για εκπαίδευση και δουλειά».

Τέλος, το γεγονός ότι κανένας από τους εθελοντές δεν αντιμετώπισε ιδιαίτερες δυσκολίες με τα παιδιά του φάρου μαρτυρά ότι αυτά τα « διαφορετικά» παιδιά στο μυαλό της πλειονότητας κοινωνίας είναι απλά παιδιά που χρειάζονται αγάπη και προσοχή, και ότι με τα σωστά ερεθίσματα η πρόοδος τους μπορεί να είναι εντυπωσιακή.

Το οικογενειακό πλαίσιο επηρεάζει την σχολική πορεία του παιδιού.

«Για τα παιδιά των Ρομά δεν είναι αυτονόητο ότι τα παιδιά θα πηγαίνουν κάθε μέρα στο σχολείο βρέξει – χιονίσει. Με πολύ εύκολες δικαιολογίες οι μαμάδες αποφεύγουν να τα σηκώσουν από το κρεβάτι τους, να τα ετοιμάσουν για να τα στείλουν στο σχολείο», δήλωσε η υπεύθυνη του φάρου του κόσμου κ. Τρανού Ελένη,(συνέντευξη 1),

Στα λεγόμενά της, λοιπόν, η εθελόντρια του Φάρου, περιγράφει, την αντίληψη που έχει η οικογένεια των Ρομά για το σχολείο και το γεγονός ότι η ίδια η οικογένεια αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην εκπαίδευση των παιδιών. Η σχολική φοίτηση δεν θεωρείται αναγκαία γι' αυτό και δεν την επιδιώκουν οι γονείς Ρομά, ενώ συχνά αποτρέπουν τα παιδιά τους να φοιτήσουν στο σχολείο. Το να μην στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο δεν θεωρείται κοινωνικά κατακριτέο, ενώ στην κοινή αντίληψη θεωρείται περιττό, καθώς η ίδια η οικογένεια μπορεί να εκπαιδεύσει το παιδί της, διαδίδοντας, με την κατ' οίκον εκπαίδευση, τα ήθη και έθιμα των Ρομά. Έτσι, λοιπόν, η ίδια η οικογένεια δεν εντάσσει το παιδί σε μία σχολική ρουτίνα και νοοτροπία, καθώς δεν το ενθαρρύνει να πάει, ενώ συχνά δεν γράφει καν το παιδί της στο σχολείο. Όταν οι γονείς δεν ξυπνούν και δεν ετοιμάζουν το παιδί για την σχολική ημέρα, αυτό στην ηλικία των τεσσάρων ετών, που ξεκινά η εκπαίδευση μας, είναι εύλογο ότι δεν θα μπορέσει να ξυπνήσει από μόνο του και να προετοιμαστεί κατάλληλα για το σχολείο. Όλα τα παιδιά που έχουν φοιτήσει στο σχολείο, κάποιος τα ώθησε να πάνε, τα βοήθησε να ξυπνήσουν, τα συνόδευσε, τα προετοίμασε και τα λοιπά. Αυτή η στάση της οικογένειας των Ρομά απέναντι στο σχολείο ενδεχομένως να είναι και η βασική αιτία του αναλφαβητισμού τους, καθώς συνεχίζουν έναν πολυετή φαύλο κύκλο αποχής τους από το σχολείο.

Ο Φάρος του Κόσμου ήρθε να αναπληρώσει και την οικογένεια των παιδιών και να συμβάλλει στην μόρφωσή τους. Από τα πρώτα βήματα για να πάνε τα παιδιά στο σχολείο ήταν η ενέργεια του πατέρα Αθηναγόρα να πηγαίνει από σπίτι σε σπίτι και να ξυπνάει τα παιδιά («... οπότε εδώ έπρεπε να υποκαταστήσει τις μαμάδες. Έτσι πήγαινε ο ίδιος πόρτα – πόρτα για ξυπνήσει τα παιδιά...»/ συνέντευξη 1), ενώ οργάνωνε πρωινό στην κατακόμβη της εκκλησίας. « Στην συνέχεια αφού τα ξυπνούσε τα βοηθούσε να προετοιμαστούν σωστά, ώστε να είναι σε θέση να μπουν σε μία τάξη και να καθίσουν με άνεση» ,(συνέντευξη 1)προσπάθησαν δηλαδή με τις ενέργειές τους οι άνθρωποι του Φάρου να δημιουργήσουν μία οικογένεια για κάθε παιδί

Ρομά, που θα ανταποκρινόταν στις προσωπικές του ανάγκες και θα βρισκόταν βοηθητικά δίπλα του, ωθώντας το στην σχολική εκπαίδευση.

Την σπουδαιότητα που έχει η οικογένεια και η στάση της απέναντι στην μόρφωση αλλά και στην γενικότερη διαπαιδαγώγηση του παιδιού αντιλήφθηκαν οι άνθρωποι του Φάρου και γι' αυτό τον λόγο δημιούργησαν την δική ιδιόμορφη οικογένεια. Ο Φάρος του Κόσμου, λοιπόν, λειτουργεί μέσα σε μία οικογενειακή λογική, έχοντας ως αποτέλεσμα τα παιδιά να μην πάσχουν από ιδρυματισμό και να μεγαλώνουν σε μία μεγάλη ιδιαίτερη οικογένεια. Αναπληρώνοντας, δηλαδή, ο φάρος του κόσμου συνήθειες και ενέργειες της οικογένειας ώθησε τα παιδιά Ρομά στην σχολική εκπαίδευση, ενώ τους δημιούργησε ένα πλέγμα ασφάλειας το οποίο δεν υστερούσε σε τίποτα με το παραδοσιακό της οικογένειας. Ο Φάρος του Κόσμου μερίμνησε για το φαγητό, την ένδυση και την προετοιμασία των μαθημάτων, όπως μία παραδοσιακή οικογένεια μεριμνάει για τα παιδιά της

Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο ιδρυτής του Φάρου, πάτερ Αθηναγόρας : «Σταδιακά οργανώσαμε και μεσημεριανό φαγητό, για να γυρίζουν όταν σχολούν πάλι κοντά μας, αργότερα με εθελοντές φροντιστηριακά μαθήματα» , όμοια είναι και τα λεγόμενα της εθελόντριας του Φάρου στην συνέντευξη 3:«Προσέχω τα παιδιά, δηλαδή, στο ντύσιμο, στο φαγητό, στην καθαριότητα....».

Όταν ο φάρος του κόσμου ανέλαβε την φροντίδα των παιδιών και άρχισε να τα εντάσσει σε μία υγιή ρουτίνα τα αποτελέσματα ήταν θεαματικά. Η πλειονότητα, αν όχι όλα τα παιδιά ξεκίνησαν να πηγαίνουν στο σχολείο, καθώς είχαν κάποιον να τους κατευθύνει και να λειτουργεί ενθαρρυντικά απέναντί τους, κάτι που δεν θυμίζει σε τίποτα την εικόνα της περιοχής πριν από κάποια χρόνια, που η σχολική αποχή ήταν σχεδόν μαζική.

Ένας φορέας, λοιπόν, έγινε οικογένεια για τα παιδιά Ρομά της περιοχής του Δενδροποτάμου και απέδειξε την σπουδαιότητα και το πόσο επηρεάζει την σχολική πορεία του παιδιού η στάση που έχει υιοθετήσει η εκάστοτε οικογένεια απέναντι στον σχολικό θεσμό. Είναι πολύ πιθανό παιδιά που σήμερα είναι απόφοιτοι, αν δεν υπήρχε ο συγκεκριμένος φορέας να τα κατευθύνει προς την μόρφωση, να μην είχαν ολοκληρώσει ούτε τις πρώτες τάξεις του δημοτικού.

Ο Φάρος του Κόσμου, συνεπώς, αντιλαμβανόμενος την σπουδαιότητα που έχει η οικογένεια για την παιδεία και την εκπαίδευση του παιδιού, δημιούργησε ένα οικογενειακό πλαίσιο τόσο σε άμεσο επίπεδο με το να φροντίζει για το φαγητό, την υγιεινή, την ένδυση των παιδιών, όσο και με έμμεσο τρόπο φροντίζοντας για την μόρφωση των παιδιών του, το ήθος και τους τρόπους

τους. Επιβεβαιώνει, λοιπόν, με αυτό τον τρόπο το βαθμό που επηρεάζει η εκάστοτε οικογένεια την σχολική πορεία και την γενικότερη αντίληψη για τον κόσμο του παιδιού, καθώς αποτελεί έναν βασικό φορέα κοινωνικοποίησης του ατόμου, ο οποίος μεταδίδει στάσεις και συμπεριφορές στο παιδί. Το οικογενειακό πλαίσιο του Φάρου προκύπτει και από τις πέντε συνεντεύξεις, στις οποίες οι συνεντευξιαζόμενοι όταν χρειάζεται να αναφερθούν στον Φάρο αναφέρονται με τον όρο οικογένεια.

Συνέντευξη 1 : «αλλά ζητούμενο είναι να μην χαθεί ο οικογενειακός χαρακτήρας..», συνέντευξη 2 : « Με τα παιδιά είμαστε φίλοι>>, συνέντευξη 3 : << όπως είναι οι σχέσεις σε μια οικογένεια», συνέντευξη 4 : « όπως ένα φυσιολογικό παιδί θα κάνει κάποια πράγματα σπίτι του και στην οικογένεια του, έτσι είναι και στο σπίτι του φάρου του κόσμου».

Τέλος το γεγονός ότι οι δύο συνεντευξιαζόμενες στις συνεντεύξεις 3 και 4 έχουν ένα ρόλο «μητέρας» μέσα στο σπίτι, καθώς φροντίζουν τα παιδιά τόσο στην κάλυψη των καθημερινών τους αναγκών, σ' ένα καθαρό περιβάλλον, όσο και την ψυχική τους υγεία με το χόδι και την συμβουλή τους (συνέντευξη 3: «Προσέχω τα παιδιά, δηλαδή στο ντύσιμο, στο φαγητό, στην καθαριότητα>>, << Είμαι η μαμά τους, θα συζητήσουμε τα πάντα») (συνέντευξη 4 : « Κάνω ότι έχει σχέση με το σπίτι...»).

Η εκπαίδευση αλλάζει την νοοτροπία της περιοχής

« Είδαν ότι μέσα από το σχολείο αλλάζανε την ιστορία του τόπου τους, μετέτρεψαν ένα γκέτο σε ένα χώρο που θεωρείται πλέον ασφαλής για να μεγαλώνουν τα παιδιά τους» (συνέντευξη 5).

Μέσα από την παιδεία μπορεί ο κόσμος να εξευγενιστεί και να αλλάξει προς το καλύτερο. Έτσι έγινε και στην περιοχή του Δενδροποτάμου που η εκπαίδευση εκτός από τους άμεσα ενδιαφερόμενους, δηλαδή τα παιδιά, επηρέασε μία ολόκληρη περιοχή, αλλάζοντας συνήθειες και αντιλήψεις χρόνων.

Οι πιο δύσπιστοι της περιοχής, αυτοί που αντιμετώπιζαν με σκεπτικισμό και αμφιβολία το έργο του Φάρου , όπως συμβαίνει και με καθετί καινούριο, δεν έμειναν ανεπηρέαστοι από τις πολλαπλές επιτυχίες και βραβεύσεις αλλά και από τις αλλαγές που υπάρχουν στην γενικότερη νοοτροπία της περιοχής. Ύστερα από δεκαπέντε χρόνια δουλειάς η εικόνα της περιοχής άρχισε σταδιακά να αλλάζει, τόσο όσο αναφορά την σχολική ρουτίνα των παιδιών που πλέον είναι

δεδομένη η φοίτηση τους, αλλά και μία γενικότερη αλλαγή στην καθημερινότητα της περιοχής και στην προσπάθεια αποβολής της ταμπέλας του γκέτου.

Φυσικά, λόγω του ότι ο Φάρος του Κόσμου ασχολείται με τα παιδιά δεν έχει καμφθεί τελείως η παραβατικότητα της περιοχής, καθώς τώρα άρχισαν να βγαίνουν στην κοινωνία οι πολίτες του Φάρου.

Παρόλα αυτά, όμως, παρατηρείται αλλαγή, καθώς ανεβαίνει σταδιακά το μορφωτικό επίπεδο της περιοχής, γονείς πλέον στρέφουν τα παιδιά τους στην εκπαίδευση, ενώ οι δραστηριότητες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών έχουν αλλάξει εξ ολοκλήρου την καθημερινότητα των κατοίκων. Η στάση, η νοοτροπία και το βιοτικό επίπεδο αυξάνονται σταδιακά και καθημερινά. Παρατηρούμε, λοιπόν, με τον πιο έμπρακτο τρόπο την δύναμη που έχει η εκπαίδευση, καθώς κατάφερε στο συγκεκριμένο παράδειγμα, αυτό του Φάρου, να αλλάξει θεωρήσεις και συμπεριφορές χρόνων, κατάφερε δηλαδή να « αλλάξει την ιστορία αυτού του τόπου» και συνεχίζει.

Όπως αναφέρει και η εθελόντρια του Φάρου του Κόσμου, στην συνέντευξη 4: «Η διαφορά και η αλλαγή είναι πολύ φανερή στην καθημερινότητα αλλά και στα παιδιά μας».

Τέλος, πολλοί γονείς Ρομά θεωρώντας ότι το πλήρωμα του χρόνου δεν επιτρέπει στους ίδιους να αλλάξουν τον τρόπο ζωής τους στρέφουν την προσοχή τους στα παιδιά θέλοντας να τα βοηθήσουν να αλλάξουν τα γνωστά και τετριμμένα τους. Αυτό από μόνο του είναι μία επιτυχία, ενώ ταυτόχρονα φανερώνει την εκπαιδευτική δύναμη. Γονείς που μέχρι πριν λίγα χρόνια αδιαφορούσαν ή ακόμα και απέτρεπαν τα παιδιά τους από την σχολική φοίτηση, θεωρώντας την αναγκαία πλέον τα ενθαρρύνουν. Βλέποντας, λοιπόν, τα αποτελέσματα της εκπαίδευσης τόσο στα παιδιά τους, όσο και στην ίδια την περιοχή, σε ένα μικρό βαθμό, άρχισαν να την αναγνωρίζουν και να την επιζητούν για τα παιδιά τους. Μετά από πολυετή εργασία του Φάρου του Κόσμου σε όλη την περιοχή άρχισαν να ανατρέπονται συνήθειες και στερεότυπα χρόνων, ακόμα και αιώνων, όπως είναι ο αναλφαβητισμός των Ρομά.

Η εκπαίδευση εναντιώνεται στην παραβατικότητα

« Όλα αυτά τα παιδιά που σας λέω 'έμαθαν κάθε πρωί να σηκώνονται να πηγαίνουν στο σχολείο, γι' αυτό και θα ξυπνήσουν να πάνε στην δουλειά οι γονείς τους δεν το έχουν μάθει, έμαθαν να ακούν τον δάσκαλο γι' αυτό θα αντέχουν το αφεντικό τους» (συνέντευξη 5) .

Εντάσσοντας τα παιδιά Ρομά της περιοχής στην σχολική τάξη και νοοτροπία, ο Φάρος του Κόσμου επιχειρεί να εντάξει τα παιδιά στην κοινωνία με έναν υγιή και σταδιακό τρόπο. Το σχολείο προετοιμάζει το παιδί, τόσο διαπλάθοντας συμπεριφορές, όσο παρέχοντας του γνώσεις και εφόδια. Την σχολική ρουτίνα διαδέχεται ο εργασιακός χώρος, που πλέον τα παιδιά του Δενδροποτάμου θα είναι κατάλληλα προετοιμασμένα να τον αντιμετωπίσουν. Είναι σε θέση, δηλαδή, να βγουν από την κοινωνία του Δενδροποτάμου και να συναγωνιστούν ισότιμα τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας.

Στην συνέντευξη 4, η εθελόντρια του φάρου δήλωσε χαρακτηριστικά : « Βοηθάει πάρα πολλά παιδιά ο πατέρας Αθηναγόρας γενικότερα από την γειτονιά, με υποτροφίες που εξασφαλίζει και με ευκαιρίες που τους δίνει για εκπαίδευση και δουλειά».

Λόγω του έντονου αναλφαβητισμού της περιοχής, που άγγιζε το 90%, πέραν από την περιθωριοποίηση που υπήρχε, ήταν και είναι έντονη η παραβατική δραστηριότητα, που και αυτή με την σειρά της συμβάλλει στην περιθωριοποίηση, ενισχύοντας έναν φαύλο κύκλο, που στον πυρήνα του έχει τον αναλφαβητισμό και την σχολική αποχή. Ο Δενδροπόταμος αποτελεί ένα γκέτο της Βορείου Ελλάδος, στο οποίο εξυπηρετούνται οι παράνομες δραστηριότητες ολόκληρης της Θεσσαλονίκης, για τον απλό λόγο ότι στην συγκεκριμένη περιοχή η πλειονότητα των κατοίκων είναι Ρομά. Μένοντας αναλφάβητοι για χρόνια οι Ρομά της περιοχής επιδίδονταν σε παραβατικές συμπεριφορές καθιστώντας την περιοχή επικίνδυνη για τους κατοίκους και τους επισκέπτες.

Τι όμως ωθούσε τους Ρομά στην παραβατικότητα; Θεμέλιο της παραβατικότητας των Ρομά θεωρείται το γεγονός , ότι οι προηγούμενες γενιές δεν είχαν λάβει την στοιχειώδη εκπαίδευση και διαπαιδαγώγηση καθιστώντας αδύνατον την εύρεση νόμιμης εργασίας. Αρχικά, εμπόδιο στεκόταν η απουσία βασικών γνώσεων, όπως γραφής και ανάγνωσης, αλλά και το γεγονός ότι είχαν μάθει να ζουν και να λειτουργούν σ' ένα πλαίσιο απόλυτης ελευθερίας. Ένα άτομο που έχει μεγαλώσει χωρίς να υπακούει σε κάποιον κανόνα και χωρίς ένα υποτυπώδες πρόγραμμα είναι δύσκολο, έως και αδύνατον να ανταπεξέλθει με συνέπεια στον εργασιακό του χώρο. Έτσι, λοιπόν, η παραβατικότητα ήταν μονόδρομος.

Σήμερα, όμως, μετά την πολυετή δράση του Φάρου του Κόσμου οι πολίτες Ρομά της περιοχής αρχίζουν να είναι μορφωμένοι , με αρχές και παιδεία. Ενώ πολλοί από αυτούς, αν όχι όλοι έχουν μία ειδικότητα στα χέρια τους, που θα τους βοηθήσει να βρουν την θέση τους στον εργασιακό τους χώρο .

Όπως αναφέρεται από τα λεγόμενα της συνέντευξης 5: «Ήδη δεκαεφτά παιδιά μας έχουν τελειώσει το λύκειο και τελείωσαν και σε ΙΕΚ έχοντας μία εξειδίκευση. Και είναι τα πρώτα που εργάζονται...».

Τα παιδιά, λοιπόν, που ενηλικιώνεται μετά την δράση του Φάρου του Κόσμου διαφέρουν αισθητά από τις προηγούμενες γενεές. Είναι παιδιά μορφωμένα, εξειδικευμένα σε διάφορους τομείς και με ενδιαφέροντα. Το σημαντικότερο, όμως, είναι ότι έχουν μάθει να λειτουργούν μέσα σε ένα σύνολο. Έχουν μάθει, δηλαδή, να υπακούν σε κανόνες, να συνυπάρχουν με άλλους και να λειτουργούν σε ένα ενιαίο πρόγραμμα για όλους. Γι' αυτό τον λόγο έχουν περισσότερα εφόδια από τους γονείς τους, ώστε να βρουν μία νόμιμη εργασία και να απορρίψουν την παραβατικότητα. Τέλος, μέσα από την εκπαίδευση που έχουν δεχθεί, έχουν την κριτική ικανότητα και την ωριμότητα να σκεφτούν όλες τις παραμέτρους μίας επιλογής και να διαλέξουν τον κοινωνικά αποδεκτό «σωστό δρόμο» και την νόμιμη εργασία. Αποβάλλοντας, ταυτόχρονα, από πάνω τους, μέσω της εκπαίδευσης, οι Ρομά την παραβατικότητα έρχονται ακόμα πιο κοντά στην πλήρη ένταξη τους (συνέντευξη 1 : «Επίσης, με την εκπαίδευση θα βοηθηθούν να βρουν επαγγέλματα νόμιμα, που δεν θα οδηγούν απαραιτήτως στην φυλακή»).

Ο τρόπος ζωής των Ρομά εμπόδιο στην εκπαίδευση των παιδιών Ρομά

Η νοοτροπία και η αντίληψη για την ζωή των Ρομά μπορεί να θεωρηθεί ως ο πρώτος και κυριότερος λόγος του αναλφαριθμητισμού των Ρομά.

Το ίδιο συμπέρασμα αναφέρεται και στην συνέντευξη 2, του εθελοντή καθηγητή : «Επίσης, είναι δύσκολο να βάλεις παιδιά που έχουν συνηθίσει σε μία μόνιμη ελευθερία, σε πρόγραμμα».

Παιδιά, λοιπόν, που ζούσαν από την οικογένεια τους μη έχοντας το τυπικό πρόγραμμα ενός παιδιού και μη λαμβάνοντας πειθαρχημένους τρόπους συμπεριφοράς, εύλογα καταλαβαίνουμε ότι είναι δύσκολο να ενταχθούν στο εκπαιδευτικό σύνολο και να ακολουθήσουν, την συχνά πιεστική, σχολική ρουτίνα.

«Πολλές πρακτικές δυσκολίες.....για παράδειγμα δυσκολεύονταν να ξυπνήσουν», όπως αναφέρεται και στην συνέντευξη 1.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι λόγω του ελεύθερου βίου των Ρομά υπήρχαν πρακτικές δυσκολίες στην σχολική φοίτηση, όπως το γεγονός ότι δεν μπορούσαν να ξυπνήσουν το πρωί και να πάνε τα παιδιά τους στο σχολείο. Ένα πρόβλημα που όταν σκέφτεται κάποιος τα αίτια του

αναλφαβητισμού των Ρομά σίγουρα δεν το σκέφτεται, αλλά αποτελούσε μία από τις σημαντικότερες πρακτικές δυσκολίες για την σχολική φοίτηση των παιδιών Ρομά.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της ζωής των Ρομά είναι η παραβατικότητα. Συχνά, οι γονείς Ρομά είναι τοξικομανείς ή κρατούμενοι με αποτέλεσμα τα παιδιά τους να μεγαλώνουν μόνα τους και συνεπώς, εκτός του οικογενειακού πλαισίου. Το γεγονός ότι μεγάλο ποσοστό των παιδιών ζουν εκτός οικογένειας καθιστά δύσκολη την φοίτηση τους στο σχολείο και την γενικότερη εκπαίδευσή τους.

Όπως αναφέρεται και στην συνέντευξη 5 : « Έτσι σιγά σιγά άρχισα να δουλεύω με παιδιά που δεν είχαν να δώσουν λόγο σε κανέναν...» .

Τα πρώτα παιδιά, λοιπόν, του Φάρου ήταν τα παιδιά αυτών των οικογενειών, τα οποία ζούσαν μόνα τους και ήταν πιο εύκολο να προσεγγισθούν και σαφώς πιο αναγκαίο.

Ακόμη, η νοοτροπία των Ρομά, λόγω του αναλφαβητισμού των γονέων, θεωρεί πολυτέλεια το να πηγαίνουν τα παιδιά στο σχολείο.

Στην συνέντευξη 5, η εθελόντρια αναφέρει : «εμείς είμαστε Τσιγγάνοι και δεν πάμε σχολείο...».

Έτσι οι ίδιοι οι γονείς δεν στρέφουν τα παιδιά τους προς την εκπαίδευση θεωρώντας ότι δεν θα τους προσφέρει κάτι απαραίτητο για την ζωή τους, ενώ συχνά τα αποτρέπουν από την σχολική φοίτηση, θεωρώντας την χάσιμο χρόνου.

Στην συνέντευξη 1. αναφέρεται : «Με πολύ εύκολες δικαιολογίες οι μαμάδες απέφευγαν να τα σηκώσουν από το κρεβάτι, να τα ετοιμάσουν , για να τα στείλουν στο σχολείο τους».

Όλες, όμως, αυτές οι χρόνιες αντιλήψεις κατάφεραν σταδιακά μέσα από το έργο του Φάρου του Κόσμου ,αν όχι να ανατραπούν εντελώς, να ελαττωθούν αισθητά. Η νοοτροπία και ο τρόπος που είχαν μάθει να λειτουργούν οι Ρομά, σαφώς αποτέλεσε μία σημαντική δυσκολία, η οποία όμως με υπομονή και πολύ δουλειά αντιμετωπίστηκε, όχι πλήρως αλλά τέθηκαν γερά θεμέλια για ένα καλύτερο αύριο.

Όπως αναφέρει και η εθελόντρια στα λεγόμενά της, στην συνέντευξη 5: « Η αλήθεια είναι ότι ούτε τα παιδιά ούτε τους γονείς πείσαμε για το πόσο αναγκαίο είναι το σχολείο, έγινε σταδιακά».

« Όσο αναφορά την διαφορετική κουλτούρα, δεν ήταν δύσκολο να γεφυρωθεί, σ' αυτές τις περιπτώσεις η λογική σου θα πρέπει να συμβαδίζει με αυτή των παιδιών, δηλαδή εσύ θα πρέπει να προσαρμοστείς στην κουλτούρα και στην νοοτροπία των παιδιών και όχι τα παιδιά στην δική σου» , όπως δηλώνει ο εθελοντής καθηγητής του Φάρου, στην συνέντευξη 2.

Η κουλτούρα και ο τρόπος ζωής της οικογένειας των Ρομά μπορεί να δυσχεραίνει την σχολική πορεία των παιδιών, όμως αυτό δεν μένει αμετάβλητο, όπως, απέδειξε το παράδειγμα του Φάρου του Κόσμου. Παρ' όλες τις δυσκολίες τα παιδιά εντάχθηκαν στην σχολική εκπαίδευση, μία εκπαίδευση, όμως, πιο φιλική απέναντι τους που σέβεται και προωθεί την κουλτούρα και την νοοτροπία των Ρομά.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κατόπιν της έρευνας, τόσο για την εκπαίδευση της κοινωνικής ομάδας των Ρομά, όσο και για την μελέτη επάνω στον Φάρο του Κόσμου και το έργο του συγκεκριμένου φορέα, στην περιοχή του Δενδροποτάμου Θεσσαλονίκης, καταλήγουμε σε κάποια εύλογα και οφθαλμοφανή συμπεράσματα.

Έπειτα, λοιπόν, από την μελέτη για την σχολική εκπαίδευση των Ρομά αλλά και τα μεγάλα ποσοστά αναλφαβητισμού που παρουσιάζουν ως κοινωνική μειονοτική ομάδα, καταλήγουμε ότι η ένταξη των Ρομά στην εκπαίδευση αποτελεί ένα μείζον και διαχρονικό κοινωνικό πρόβλημα. Οι Ρομά ζούσαν και ζουν τις περισσότερες φορές απομονωμένοι από την υπόλοιπη κοινωνία, σε κάποιο γκέτο μέσα στο οποίο νιώθουν ασφαλείς και αποδεκτοί. Επιπλέον, με την πάροδο του χρόνου και παρά την κοινωνική πρόοδο, οι Ρομά εξακολουθούσαν να παραμένουν σε πολύ υψηλά ποσοστά αναλφάβητοι. Αποτελούν, μάλιστα, οι Ρομά την κοινωνική ομάδα με τα υψηλότερα ποσοστά αναλφαβητισμού, μεγαλύτερα και από αυτά των αλλοδαπών.

Πώς, όμως, είναι δυνατόν να ενταχθεί ένα άτομο ομαλά στο κοινωνικό σύνολο, χωρίς να έχει φοιτήσει στο σχολείο; Ο σχολικός ιστός αποτελεί έναν βασικό, ίσως και τον ουσιαστικότερο φορέα κοινωνικοποίησης. Μέσα στα πλαίσια της σχολικής εκπαίδευσης το άτομο μαθαίνει να αλληλοεπιδρά με άλλους ανθρώπους, μαθαίνει να ζει και να ακολουθεί ένα πρόγραμμα, ενώ υπακούει σε κάποιους κανόνες. Είναι συνεπώς αδύνατον για ένα άτομο να ενταχθεί ομαλά στο κοινωνικό σύνολο, χωρίς να έχει περάσει το προηγούμενο στάδιο κοινωνικοποίησης που είναι το σχολείο. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι πέραν από τις γνώσεις που μας προσφέρει η σχολική φοίτηση, σπουδαίος και καθοριστικός είναι ο ρόλος της κοινωνικής ένταξης που έχει. Συνεπώς, εύλογα κατανοεί κανείς τον κοινωνικό αποκλεισμό στον οποίο ζουν οι Ρομά. Τόσο οι ίδιοι, οι Ρομά, περιθωριοποιούν τους εαυτούς τους, γιατί ζώντας γκετοποιημένοι νιώθουν ασφαλείς και αποδεκτοί, όσο και η υπόλοιπη κοινωνία, η οποία έχει συνηθίσει εδώ και χρόνια να τους αγνοεί.

Ένα ακόμα συμπέρασμα, στο οποίο καταλήγει κανείς μελετώντας για την εκπαίδευση των Ρομά, είναι το γεγονός ότι ο οικογενειακός κλοιός επηρεάζει αισθητά, έως καθοριστικά την εκπαιδευτική εξέλιξη ενός παιδιού. Οι γονείς της Ρομά - οικογένειας, όντας κατά κύριο λόγο αναλφάβητοι δεν ωθούν τα παιδιά τους στην μόρφωση, καθώς δεν θεωρούν την σχολική εκπαίδευση απαραίτητη για την ζωή ενός ατόμου, αφού και οι ίδιοι δεν την έχουν. Επίσης, η οικογένεια των Ρομά συχνά φοβάται την πολιτισμική αλλοτρίωση που θα δεχθούν οι παραδόσεις

τους στέλνοντας τα παιδιά τους στο σχολείο, σ' ένα σχολείο που συνήθως λειτουργεί μονοδιάστατα με κύριο γνώμονα την κυρίαρχη κουλτούρα. Αλλά και ο τρόπος ζωής των Ρομά και η πλήρης ελευθερία στην οποία ζουν, καθιστά δύσκολη την σχολική ένταξη των παιδιών τους και το να ακολουθήσουν αυτά μία τυπική συχνά αυστηρά δομημένη σχολική ρουτίνα. Πέραν, δηλαδή από τις αντιλήψεις των Ρομά, της μη χρησιμότητας της σχολικής εκπαίδευσης, την μορφωτική εξέλιξη των παιδιών Ρομά επηρεάζουν και καθημερινές συνήθειες της οικογένειας, καθώς και τα ασυνήθιστα ωράρια τους.

Παρόλο τον χρόνιο αναλφαβητισμό και την αποκλίνουσα στάση από την σχολική ζωή, οι Ρομά θέλουν να εκπαιδευτούν και να ενταχθούν κοινωνικά. Η κοινωνική τους περιθωριοποίηση δεν αποτελεί επιλογή του πληθυσμού των Ρομά αλλά μία αναγκαστική στάση, καθώς δεν έχουν λάβει τα κατάλληλα ερεθίσματα και δεν είχαν ισότιμες ευκαιρίες με άλλες κοινωνικές ομάδες. Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται από το παράδειγμα του Φάρου του Κόσμου. Ο Φάρος του Κόσμου αποτέλεσε μία αγκαλιά για τα παιδιά Ρομά, που είχε ως στόχο την εκπαίδευση των παιδιών Ρομά, με απώτερο σκοπό την κοινωνική τους ένταξη. Το εν λόγω παράδειγμα, των Ρομά της περιοχής του Δενδροποτάμου έρχεται να καταρρίψει πολλές στερεοτυπικές αντιλήψεις, μελέτες και προκαταλήψεις. Η κυριότερη αντίληψη, στην οποία εναντιώθηκε και κατέρριψε είναι ότι είναι στην φύση των Ρομά η σχολική διαρροή και η σχολική αποτυχία. Ύστερα, από τα γεγονότα και τις πολλές διακρίσεις και επιτυχίες των παιδιών Ρομά της συγκεκριμένης περιοχής, αλλά και της γενικότερης μεγάλης ανταπόκρισης των νέων της περιοχής, εύλογα καταλήγουμε στο γεγονός ότι η πολιτισμική καταγωγή του ατόμου δεν επηρεάζει την σχολική του πορεία, ούτε είναι η φύση κάποιας πολιτισμικής ομάδας να μένει αναλφάβητη. Επίσης, βλέπουμε ότι με τα σωστά ερεθίσματα και την σωστή διαπαιδαγώγηση τα παιδιά Ρομά, που στην κοινή αντίληψη συχνά δεν είναι ικανά να τελειώσουν το Δημοτικό σχολείο, όχι μόνο μπορούν να ολοκληρώσουν με επιτυχία την σχολική τους εκπαίδευση αλλά μπορούν να συνεχίσουν σε ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και να διακριθούν σε διάφορους τομείς. Συνεπώς, η πορεία και κοινωνική ένταξη του ατόμου χτίζεται σταδιακά κατά την διάρκεια ενός κράματος πραγμάτων, ερεθισμάτων και επιρροών και η καταγωγή δεν αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην εκπαίδευση και στην ομαλή κοινωνική ένταξη του ατόμου.

Επίσης, έπειτα από την μεγάλη εξέλιξη των παιδιών Ρομά του Δενδροποτάμου συμπεραίνουμε ότι δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα ότι οι Ρομά δεν θέλουν να εκπαιδευτούν. Μέσα από το παράδειγμα του Φάρου του Κόσμου και την μεγάλη συμμετοχή και

ανταπόκριση που είχε από τους κατοίκους της περιοχής, καταλήγουμε ότι οι Ρομά θέλουν να εκπαιδευτούν, θέλουν ένα μη περιθωριοποιημένο μέλλον αρκεί όμως να τους δοθεί μία ευκαιρία. Η θεαματική ανταπόκριση των παιδιών της περιοχής μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ούτε οι ίδιοι οι Ρομά επιθυμούν αυτή την κατάσταση στην οποία βρίσκονται, να είναι, δηλαδή, αναλφάβητοι και κοινωνικά αποκλεισμένοι από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Καμία κοινωνική ομάδα δεν επιθυμεί να μην μορφώνεται, να μην εξελίσσεται και να μην εντάσσεται κοινωνικά, εάν συμβαίνει η ίδια η κοινωνική ομάδα κάποιες φορές να γκετοποιεί τον εαυτό της γίνεται, αφενός γιατί δεν νιώθει ασφάλεια και αυτοπεποίθηση να «βγει» στην κοινωνία και αφετέρου από άγνοια και απουσία επιρροών και ερεθισμάτων. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι καθοριστικό ρόλο στην αυτοεξέλιξη, την μόρφωση και την κοινωνική ένταξη παίζουν οι δυνατότητες και τα ερεθίσματα που έχει ένα άτομο και όχι η καταγωγή του. Σαφώς, οι πολιτισμικές μας ρίζες αποτελούν έναν συνοδοιπόρο καθ' όλη την διάρκεια της ζωής μας αλλά καμία καταγωγή δεν έχει στην φύση της τον αναλφαβητισμού και την αμάθεια. Τα παιδιά Ρομά του Φάρου, παρόλο που ήταν Ρομά, που για πολλούς είναι μειονέκτημα στην μάθηση ή και αποτρεπτικός παράγοντας, όμως, με την σωστή διαπαιδαγώγηση και τα κατάλληλα ερεθίσματα τα παιδιά ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα της γνώσης και πλέον η καθημερινότητα τους δεν διαφέρει σε τίποτα από άλλα παιδιά της ηλικίας τους. Άρα, παρατηρούμε ότι το οποιοδήποτε άτομο δεν λαμβάνει τα σωστά ερεθίσματα και μία ώθηση από την οικογένειά του για την σχολική εκπαίδευση θα είχε τα ίδια αποτελέσματα αναλφαβητισμού ανεξάρτητα της καταγωγής του. Συνεπώς, δεν είναι η καταγωγή τους που οδηγεί τους Ρομά να απέχουν από την σχολική εκπαίδευση, αυτό που τους οδηγεί σε μία αποκλίνουσα στάση είναι ότι από μικρή ηλικία είτε με άμεσο είτε με έμμεσο τρόπο δεν λαμβάνουν τα ερεθίσματα για να πηγαίνουν στο σχολείο.

Επίσης, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η κλίση ενός ατόμου στην μόρφωση αποτελεί ένα πολύ προσωπικό γνώρισμα και δεν μπορεί να χαρακτηρίζει μία ολόκληρη κοινωνική ομάδα, για παράδειγμα δεν ανταποκρίνονται όλοι οι Έλληνες με τον ίδιο τρόπο και στον ίδιο βαθμό στην γνώση, έγκειται στο άτομο, το ίδιο συμβαίνει και με την κοινωνική ομάδα των Ρομά αλλά και με όλες τις υπόλοιπες ομάδες. Ο Φάρος του Κόσμου κατάφερε με την δράση του να κάνει το εξής σπουδαίο να σπάσει έναν πολυετή φαύλο κύκλο αναλφαβητισμού και μία νοοτροπία χρόνων. Οι Ρομά δεν πήγαιναν στο σχολείο γιατί δεν είχαν μάθει να πηγαίνουν, δεν το θεωρούσαν αυτονόητο. Οι γονείς μη πηγαίνοντας στο σχολείο δεν το θεωρούσαν απαραίτητο και αναγκαίο για την εκπαίδευση των παιδιών τους και δεν έστρεφαν προς την εκπαίδευση, ενώ συχνά η

στάση τους απέναντι από το σχολείο ήταν αρνητική. Όταν, όμως, τα παιδιά του Φάρου, που έχουν τελειώσει το σχολείο δημιουργήσουν την δική τους θα θεωρούν αυτονόητο να στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο. Με αυτό τον τρόπο έληξε ένας φαύλος κύκλος αναλφαβητισμού, οποίος μεταδιδόταν από γενιά σε γενιά. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι ο Φάρος του Κόσμου κατάφερε να μετατρέψει νοοτροπίες και δεδομένα και να δημιουργήσει νέες συνήθειες και στάσεις συμπεριφορών.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί και το πόσο σημαντική είναι η στάση των γονέων απέναντι στο σχολείο, καθώς η οικογένειά μας είναι αυτή που μας μυεί στην σχολική ρουτίνα και λειτουργεί ως γέφυρα απέναντι στα παιδιά και την σχολική εκπαίδευση τους. Πόσο πολύτιμη είναι η εκπαίδευση για τους Ρομά; Πέραν από τους προφανείς λόγους η εκπαίδευση στους Ρομά επιδρά θετικά και σ' άλλους τομείς. Βοηθά, αρχικά, καθοριστικά στην κοινωνική τους ένταξη και στην απαλλαγή του στίγματος του παραβατικού πολίτη. Η παραβατικότητα στις συνοικίες που κατοικούν οι Ρομά είναι σε πολύ υψηλά επίπεδα με κύρια αιτία τον αναλφαβητισμό των πολιτών Ρομά. Μη πηγαίνοντας στο σχολείο οι Ρομά δεν μπορούν να μπουν στην διαδικασία εύρεσης μίας νόμιμης εργασίας, είτε λόγω της απουσίας στοιχειώδους γνώσεων, είτε γιατί δεν έχουν μάθει να υπακούουν σε συγκεκριμένα ωράρια και συγκεκριμένους κανόνες. Έτσι, λοιπόν, με γοργά βήματα οδηγούμαστε στην παραβατική δραστηριότητα των Ρομά. Με την εκπαίδευση, όμως, με την εκπαίδευση των Ρομά έχουμε ως αποτέλεσμα πέραν της ομαλής κοινωνικής τους ένταξης, την νόμιμη εργασία. Τελειώνοντας το σχολείο και συνεχίζοντας συχνά με μετεκπαίδευση αποκτώντας μία ειδικότητα είναι πιο εύκολη η εύρεση εργασίας. Επίσης, το γεγονός ότι έχουν εμπλακεί στο σχολικό κλοιό τους δίνει την άνεση να μπορούν να ανταπεξέλθουν μέσα στον εργασιακό χώρο. Έχουν αποκτήσει, δηλαδή, πέραν από τις απαιτούμενες γνώσεις, την δυνατότητα να λειτουργούν μέσα σε ένα κοινωνικό σύνολο και να ακολουθούν τις ανάγκες που έχει αυτό το σύνολο, ώστε να είναι αρχικά τυπικοί μαθητές και μετέπειτα εργαζόμενοι. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι μέσα από την εκπαίδευση των Ρομά καταπολεμάται αισθητά και σε μεγάλο βαθμό η παραβατικότητα τους, καθώς είναι εφοδιασμένοι με γνώσεις και αρχές που θα τους βοηθήσουν να αναζητήσουν μία νόμιμη εργασία, που δεν θα τους κάνει να διαφέρουν σε τίποτα με τους υπόλοιπους ενεργούς πολίτες της κοινωνίας.

Επιπλέον, κατανοούμε ότι η αιτία της παραβατικής συμπεριφοράς της κοινωνικής ομάδας των Ρομά δεν είναι η καταγωγή τους, αλλά ένας συνδυασμός αιτιών με κύριο πυρήνα την αμάθεια και τον αναλφαβητισμό. Ένα ακόμη βασικό συμπέρασμα, που αξίζει να αναφερθεί είναι τι μέσα

από την εκπαίδευση αλλάζει η νοοτροπία των ανθρώπων. Στην περιοχή, δηλαδή, του Δενδροποτάμου, που πλέον τα παιδιά Ρομά που είναι αναλφάβητα είναι δυσεύρετα, άρχισε η παιδεία και η ανάπτυξη να φαίνεται σε όλη την περιοχή. Ακόμα, δηλαδή, και οι κάτοικοι που παρέμειναν στην αρχική τους αμάθεια ή και ημιμάθεια αναγνωρίζουν, αφενός, την σπουδαιότητα της σχολικής φοίτησης και αφετέρου αναπτύσσονται και εξελίσσονται και αυτοί μαζί με τα παιδιά της περιοχής. Συνεπώς, εύκολα μπορεί να οραματιστεί κανείς πόσο έντονα θα είναι τα αποτελέσματα στο συγκεκριμένο γκέτο της Θεσσαλονίκης όταν όλα αυτά τα παιδιά που σήμερα διαπαιδαγωγούνται έρθει η ώρα να γίνουν οι ενεργοί πολίτες της περιοχής. Με αυτόν τον τρόπο επιβεβαιώνεται και η αντίληψη του ιδρυτή του Φάρου του Κόσμου, ότι μέσα από την εκπαίδευση θα αλλάξουν οι Ρομά την ιστορία του τόπου τους. Σημαντικό, επίσης, είναι η σωστή προετοιμασία των παιδιών. Σε ένα συμπέρασμα, που καταλήγουμε ύστερα από την μελέτη για την εκπαίδευση των Ρομά και συγκεκριμένα από το παράδειγμα του Φάρου του Κόσμου, στην συνοικία των Ρομά του Δενδροποτάμου, είναι ότι η σωστή προετοιμασία παίζει καθοριστικό ρόλο στην σχολική πορεία των παιδιών. Το γεγονός, ότι τα παιδιά ήταν πλήρως προετοιμασμένα, τόσο όσο αναφορά την εμφάνισή τους και την γραφική τους ύλη, όσο και τους τρόπους και την συμπεριφορά τους συνέβαλε αισθητά στο να πάνε στο σχολείο αλλά και στο να ολοκληρώσουν την φοίτησή τους σ' αυτό. Υπήρχε, δηλαδή, το σωστό υπόβαθρο που τους επέτρεπε να νιώθουν ασφάλεια και εμπιστοσύνη με τον εαυτό τους, με αποτέλεσμα να μπορούν να αλληλοεπιδράσουν στο κοινωνικό σύνολο του σχολείου. Επίσης, παρατηρούμε ότι μέσα από το σχολείο έγινε η πρώτη επαφή των παιδιών Ρομά με τον έξω κόσμο. Τα παιδιά, δηλαδή, πηγαίνοντας σε άλλες περιοχές σχολείο άρχισαν να αναμειγνύονται με όλες τις πολιτισμικές ομάδες τις κοινωνίας.

Ένα ακόμη καίριο συμπέρασμα, στο οποίο οδηγούμαστε από την έρευνα είναι το γεγονός ότι δεν χρειάζεται οι Ρομά να αποβάλλουν την ταυτότητα τους για να μορφωθούν και να ενταχθούν ομαλά στην κοινωνία. Η καταγωγή μας και ότι αυτή η έννοια της καταγωγής εμπεριέχει δεν αποτελεί πρόβλημα αλλά μία πολιτισμική κληρονομιά που όχι μόνο θα πρέπει να υπάρχει αλλά και να “χρησιμοποιείται” στην εκπαιδευτική διαδικασία. Το γεγονός ότι είμαι Ρομά και έχω μία συγκεκριμένη κουλτούρα, παραδόσεις, ήθη και έθιμα, δεν σημαίνει, λοιπόν, ότι δεν μπορώ να μορφωθώ, να βρω νόμιμη εργασία και να είμαι ένα ισότιμο μέλος στην κοινωνία. Επίσης, για την κοινωνική ένταξη δεν σημαίνει ότι οι Ρομά θα πρέπει να αποβάλλουν στοιχεία, ήθη και έθιμα του πολιτισμού τους, καθώς δεν ήταν η καταγωγή τους που του έστρεφε

σε μία μαζική σχολική αποχή και διαρροή αλλά οι χρόνιες στερεοτυπικές αντιλήψεις. Το να απαρνηθούν οι Ρομά την καταγωγή τους και την πολιτισμική τους παρακαταθήκη για να επιτύχουν την κοινωνική τους ένταξη αποτελεί ένα μεγάλο σφάλμα, καθώς δεν θα μπορέσει μ' αυτόν τον τρόπο να πραγματοποιηθεί η ουσιαστική τους κοινωνική ένταξη και θα υπάρχουν αντίθετα αποτελέσματα, όπως αυτό πολιτισμικής αφομοίωσης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Έπειτα, από την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας, που αφορά την εκπαίδευση των Ρομά και αναφέρεται συγκεκριμένα στο παράδειγμα του Φάρου του Κόσμου, καταλαβαίνουμε ότι πρέπει να διακοπεί ο φαύλος κύκλος που αφορά τον αναλφαριθμητισμό των Ρομά. Το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα θα πρέπει να αγκαλιάσει την συγκεκριμένη κοινότητα του Ελληνικού κράτους και να την βοηθήσει στην σχολική της φοίτηση. Διάυλος επικοινωνίας απέναντι στο σχολείο και στους Ρομά αποτελεί η διαπολιτισμική εκπαίδευση, μέσα από την οποία οι Ρομά θα έχουν την δυνατότητα να φοιτήσουν σε ένα σχολείο πιο ανθρώπινο απέναντι τους, στο οποίο δεν θα αποτελούν «ξένο σώμα». Σημαντικό, λοιπόν, είναι τόσο για την κοινωνία, όσο και για τους Ρομά η διατήρηση της πολιτισμικής τους ταυτότητας, παράλληλα, όμως με την σχολική τους φοίτηση και συνεπώς, με την κοινωνική τους ένταξη. Επιπλέον, θα πρέπει και οι ίδιοι οι Ρομά να κατανοήσουν την σπουδαιότητα του σχολείου και τα οφέλη που μπορούν να έχουν από αυτό. Θα πρέπει, λοιπόν, η σχολική φοίτηση να μην αποτελεί υποχρέωση ή επιλογή για τους Ρομά αλλά να αποτελεί ένα από τα δεδομένα της ζωής. Τέλος, με το παράδειγμα του Φάρου του Κόσμου παρουσιάζεται, με τον πιο παραστατικό τρόπο ότι όλα αυτά δεν αποτελούν ουτοπίες. Τόσο με την δράση του συγκεκριμένου φορέα επί σειρά ετών, όσο και με τα αποτελέσματα που υπάρχουν γενικότερα στην περιοχή, ήρθε να δώσει ελπίδα στο ζήτημα της εκπαίδευσης των Ρομά. Απέδειξε, λοιπόν, ότι οι Ρομά, με εκπαίδευση και κατάλληλα, μπορούν να μορφωθούν και να ενταχθούν ομαλά στην κοινωνία, ως ισότιμοι πολίτες, διατηρώντας, ταυτόχρονα τον πολιτισμό τους, αρκεί η κοινωνία να μην τους «γυρίζει την πλάτη».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βασιλειάδου , Μ. & Παύλη – Κορέ Μ, (2011). *Η εκπαίδευση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα*. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας, διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων/ Ίδρυμα Νεολαίας και διά Βίου Μάθησης / Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Δεληγιάννης Σ. (2014). *Κοινότητες Ρομά στην Ελλάδα, διακρίσεις και στερεότυπα*. Η περίπτωση των Σοφάδων Καρδίτσας. *Μεταπτυχιακή διατριβή*. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, <http://amitos.library.uop.gr> .
- Ζάικου Ι.(2015). *Τα αθέατα εμπόδια στην πολιτική ένταξης των Ρομά : αντίστροφος ρατσισμός και αυτογκετοποίηση. Ο ρόλος της εκπαίδευσης. Πτυχιακή εργασία*. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Σχολή Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών , Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Θεσσαλονίκη.
- Καρεκλά Σ. (2015). Ο ιερέας που άναψε τον φάρο που φωτίζει το γκέτο. <https://orthodoxia.info> , 5 Ιανουαρίου 2015
- Κάτσικας Χ., & Πολίτου Ε. (1999). *Τσιγγάνοι, Μειονοτικοί, Παλινοστούντες και Αλλοδαποί στην Ελληνική εκπαίδευση. Εκτός << Τάξης>> το <<Διαφορετικό>>*; Αθήνα: Gutenberg.
- Κωστούλα - Μακράκη, Ν. & Μακράκης Β. (2006). *Διαπολιτισμικότητα και εκπαίδευση για ένα βιώσιμο μέλλον* (1η εκδ.) Ηράκλειο : Ψηφιακό κέντρο εκπαιδευτικών μέσων πανεπιστημίου Κρήτης.
- Ντούσας Δ. (1997). *ROM και φυλετικές διακρίσεις. Στην ιστορία, στην κοινωνία, την κουλτούρα, την εκπαίδευση και τα ανθρώπινα δικαιώματα*. Αθήνα: Gutenberg
- Ράνη Σ. & Χριστοφορίδου Ο. (2014). *Η προσχολική εκπαίδευση των παιδιών Ρομά : η Ευρωπαϊκή εμπειρία 1990 – 2010. Πτυχιακή εργασία*. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία. Αλεξανδρούπολη.

- Ρίτσκος, Γ. (2009). *Εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες στην Ελλάδα: η περίπτωση των Τσιγγάνων της Φλώρινας*, www.anaktisis.teiwm.gr
- Σταματίου, Α. (2013). *Η Μελέτη των Τσιγγάνων στο πλαίσιο της Αειφόρου Ανάπτυξης*, <http://hellanicus.lib.aegean.gr>.
- Τσιτιρίδης Γ. (2017). 14 Χρόνια Φάρος του κόσμου. Εφημερίδα «Παράλλαξη», 20 Σεπτεμβρίου 2017.
- Η ζωή των Ρομά στην Ελλάδα(2017). <https://www.penna.gr/reportage/8829-i-zoi-ton-roma-stin-ellada>.
- Ρομά, Wikipedia, <https://el.wikipedia.org/wiki> .

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (Έρευνα- Συνεντεύξεις)

Η πρώτη συνέντευξη πραγματοποιήθηκε με την βοήθεια της κ. Τρανού Ελένης, η οποία είναι εθελόντρια στον Φάρο του Κόσμου. Η κυρία Τρανού ζει και η ίδια της στην στέγη του Φάρου του Κόσμου και καθημερινά φροντίζει, παραστέκεται και βοηθά τα παιδιά του Φάρου.

ΤΡΑΝΟΥ ΕΛΕΝΗ: « Για τα παιδιά των Ρομά δεν είναι αυτονόητο ότι τα παιδιά θα πηγαίνουν κάθε μέρα στο σχολείο, βρέξει – χιονίσει. Με πολύ εύκολες δικαιολογίες οι μαμάδες αποφεύγουν να τα σηκώσουν από το κρεβάτι, να τα ετοιμάσουν για να τα στείλουν στο σχολείο τους. Μία δικαιολογία μπορεί να είναι ότι βλέπαμε μέχρι αργά τηλεόραση και το πρωί δεν μπορούσαμε να σηκωθούμε. Μία άλλη δικαιολογία μπορεί να είναι ότι δεν είχα δύο ευρώ να του δώσω για να έχει να αγοράσει κάτι από το κυλικείο, την στιγμή που θα αγοράζουν τα άλλα τα παιδιά το δικό μου δεν θα μπορεί να αγοράσει, και αυτό μπορεί να είναι αιτία να μην στείλουν το παιδί στο σχολείο».

ΕΓΩ: «Η καθημερινότητα στον Φάρο του Κόσμου πως είναι»;

ΤΡΑΝΟΥ ΕΛΕΝΗ: «Εξαρτάται από το αν είναι περίοδος που τα παιδιά πηγαίνουν στο σχολείο ή όχι. Όταν έχουμε σχολείο πρέπει να κοιμηθούμε νωρίς το βράδυ και να ξυπνήσουμε, επίσης, νωρίς. Παίρνουμε το πρωινό μας όλοι μαζί, προσέχουμε να είναι ένα σωστό πρωινό, ώστε να αποφύγουμε πράγματα που δεν είναι και τόσο υγιεινά, που πιθανόν να αγοράσουν τα παιδιά από το κυλικείο. Τα παιδιά έρχονται γύρω στις δύο, εκτός αν έχουν δηλώσει ολοήμερο, οπότε έρχονται γύρω στις τέσσερις. Αφού φάνε, χαλαρώσουν και παίζουν με τα σκυλάκια μας, στην συνέχεια ξεκινάει η ενισχυτική διδασκαλία με τους διάφορους καθηγητές που έρχονται εθελοντικά, εδώ στον χώρο μας και η δημιουργική απασχόληση. Η δημιουργική απασχόληση μπορεί να περιλαμβάνει μαθήματα από ρομποτικής, φωτογραφίας ή θεάτρου, έως και εξόδους από την περιοχή του Δενδροποτάμου και επισκέψεις σ' άλλους χώρους. Με κάθε ευκαιρία επιχειρείται η έξοδος από τον Δενδροπόταμο και η επαφή με τον έξω κόσμο, που είναι το ζητούμενο. Να μπορούν, δηλαδή, τα παιδιά να λειτουργήσουν σε άλλα περιβάλλοντα, εκτός συνοικισμού και να μην αισθάνονται αμηχανία ή ανασφάλεια ή ότι εκτίθενται με διάφορους τρόπους που τους είναι δυσάρεστοι. Επομένως, οι συχνές επαφές αυτές βοηθούν να ξεπεραστούν όλα αυτά τα συναισθήματα τους δίνουν την ευκαιρία να μετρήσουν τις δυνάμεις τους έξω και να αποκτούν σιγά - σιγά αυτοπεποίθηση, που τους επιτρέπει να λειτουργούν όλο και πιο άνετα στην συνέχεια»;

ΕΓΩ: «Ποιος είναι ο βασικός στόχος που έχει ο Φάρος του Κόσμου»;

ΤΡΑΝΟΥ ΕΛΕΝΗ: « Ο βασικός στόχος είναι να μειωθεί δραστικά η σχολική διαρροή στην περιοχή, που παρουσίαζε εξαιρετικά ανησυχητικά ποσοστά και αυτό το πέτυχε ο πατέρας Αθηναγόρας, γιατί έστρεψε όλο το ενδιαφέρον του Φάρου στην εκπαίδευση, επειδή, ακριβώς, κατάλαβε ότι αυτό είναι το κλειδί που θα ανοίξει την κοινωνική τους ένταξη. Επίσης, με την εκπαίδευση θα βοηθηθούν να βρουν επαγγέλματα νόμιμα, που δεν θα οδηγούν απαραιτήτως στην φυλακή. Πρέπει να πούμε ότι ο βασικός, ο κύριος χαρακτήρας του Φάρου είναι φιλεκπαιδευτικός και η αποστολή του πατέρα Αθηναγόρα είναι αυτή ακριβώς να στρέψει τα παιδιά προς τα γράμματα, να τα βοηθήσει να αγαπήσουν την μόρφωση, την αυτό-εξέλιξη και να την».

ΕΓΩ: « Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε βάζοντας τα παιδιά στην σχολική ρουτίνα και πως το χειριστήκατε» ;

ΤΡΑΝΟΥ ΕΛΕΝΗ: « Πολλές πρακτικές δυσκολίες, τις οποίες τις αντιμετώπιζε μία-μία ο πατέρας Αθηναγόρας όπως προκύπτανε, όταν πρωτοξεκίνησε πριν δεκατέσσερα χρόνια. Για παράδειγμα, είδε ότι δυσκολεύονται τα παιδιά να ξυπνήσουν, γιατί , καταρχάς, τα παιδιά είναι δύσκολο να ξυπνήσουν από μόνα τους, συνήθως τα ξυπνάνε οι μαμάδες, οπότε εδώ έπρεπε να υποκαταστήσει τις μαμάδες που δεν ξυπνούσαν τα παιδιά τους. Έτσι πήγαινε ο ίδιος πόρτα-πόρτα και τα ξυπνούσε στα σπίτια τους. Στην συνέχεια, αφού τα ξυπνούσε τα βοηθούσε να προετοιμαστούν σωστά για να είναι σε θέση να μπουν σε μία τάξη και να καθίσουν με άνεση, δηλαδή να πλυθούν, να αλλάξουν να φορέσουν καθαρά ρουχαλάκια, να πάρουν ένα σωστό πρωινό και να βγουν στον δρόμο για το σχολείο με την κατάλληλη- απαραίτητη σχολική ύλη. Αυτό ήταν η αρχή στην συνέχεια, άρχισε να οργανώνει χώρους κάτω στην κατακόμβη του ναού, όπου εθελόντριες κυρίες που τον βοηθούσαν ετοίμαζαν πρωινό για τα παιδιά και στην συνέχεια άρχισαν να μαγειρεύουν και το μεσημεριανό τους. Σιγά - σιγά οι εγκαταστάσεις μεγάλωναν, εμπλουτίζονταν και μπορούσαν να εξυπηρετήσουν όλο και περισσότερα παιδιά. Στην τράπεζα αυτή την μεσημεριανή κάθονταν όταν σχολούσαν παιδιά, όχι απαραιτήτως επειδή δεν είχαν να φάνε στο σπίτι τους, αλλά γιατί αυτό ήταν ένα κίνητρο για να προσέλθουν στην κατακόμβη, να είναι όλα μαζί , να περιμένουν τους δασκάλους, να αρχίζουν μετά τα μαθήματα ενισχυτικής διδασκαλίας και να είναι παρόντα. Έτσι ξεκίνησε να δομείται ο Φάρος του Κόσμου, στην συνέχεια μετά από την κατακόμβη μεταφερθήκαμε σε μία μονοκατοικία στο κέντρο του

συνοικισμού, όπου αυτό βοήθησε να αποκτήσει πιο αισθητό οικογενειακό χαρακτήρα η όλη προσπάθεια και βοήθησε να μην τίθεται καν θέμα ιδρυματοποίησης, το οποίο είναι και η ειδοποιός διαφορά του σπιτιού που έχει στήσει ο πατέρας Αθηναγόρας από τα κλασικά ιδρύματα. Και γι' αυτό αρκετοί που γνωρίζουν πως μεγαλώνουν εδώ τα παιδιά, αρκετοί από τους υπεύθυνους φορείς, εννοώ, της εισαγγελίας ανηλίκων φροντίζουν όταν υπάρχουν θέσεις εδώ να στέλνουν εδώ τα παιδάκια. Και είναι ένα δυνατό σημείο που θα θέλαμε να κρατηθεί και αφού μεταφερθούμε στις νέες εγκαταστάσεις, όπου σαφώς θα εξυπηρετεί τις πρακτικές ανάγκες με πιο άμεσους, άνετους και λειτουργικούς τρόπους αλλά το ζητούμενο είναι να μην χαθεί αυτός ο οικογενειακός χαρακτήρας, θα είναι το μεγάλο στοίχημα των ανθρώπων του Φάρου, στις καινούργιες εγκαταστάσεις, το στοίχημα με των εαυτό τους».

Η δεύτερη συνέντευξη που πραγματοποιήθηκε έγινε με την βοήθεια ενός εθελοντή- καθηγητή, τον μαθηματικό κ. Ασπρίδη, οποίος βοηθάει τα παιδιά στα μαθήματα αλλά παράλληλα τα συμβουλεύει και τα στηρίζει, ενώ μαζί κάνουν και μαθήματα αστρονομίας.

ΕΓΩ: « Πόσα χρόνια ανήκετε στην οικογένεια του Φάρου»;

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ- ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΣ: « Δύο χρόνια τώρα, από το 2016».

ΕΓΩ: « Τι ακριβώς κάνετε»;

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ- ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : « Κυρίως ενισχυτική διδασκαλία στα παιδιά αλλά από εκεί και πέρα βοηθάω γενικά δουλειές του Φάρου. Θα βοηθήσω τα παιδιά στα μαθήματα του σχολείου, αλλά πέρα από αυτό κάνουμε έξτρα μαθήματα προσπαθώντας να καλύψουμε τα κενά που έχουν τα παιδιά».

ΕΓΩ: « Αντιμετωπίσατε κάποιες δυσκολίες ερχόμενος να διδάξετε στον Φάρο του κόσμου»;

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ- ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: «Οι δυσκολίες έχουν να κάνουν με τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά έχουν μάθει να λειτουργούν μέχρι τώρα. Δεν έχουν μάθει να διαβάζουν, οπότε είναι από μόνο του μία δυσκολία αυτό. Τα περισσότερα παιδιά δεν είχαν την παραμικρή επαφή με τα βιβλία οπότε και αυτό πήρε χρόνο η εξοικείωση με το βιβλίο σαν έννοια. Επίσης, είναι δύσκολο να βάλεις παιδιά που έχουν συνηθίσει σε μία μόνιμη ελευθερία, σε πρόγραμμα. Είναι δύσκολο, επίσης, γιατί δεν έχουν μάθει κάποιους κανόνες συμπεριφοράς, πως λειτουργώ σε μία τάξη , δηλαδή, οπότε μερικές φορές ξεκινάμε από πολύ βασικά βήματα. Δυσκολία επίσης μπορεί να

είναι και το γεγονός ότι πρέπει να γνωρίσεις και να μάθεις κάποιες συνήθειες και αντιλήψεις που έχουν οι Τσιγγάνοι στην προσπάθεια σου να προσεγγίσεις και να δώσεις ενδιαφέρον στα παιδιά. Επίσης όλα τα παιδιά δεν είναι στο ίδιο επίπεδο και τα περισσότερα έχουν κενά χρόνων, οπότε μαζί με την καινούργια γνώση, κοιτάζουμε να αναπληρώσουμε και αυτά τα κενά».

ΕΓΩ: « Πως το αντιμετωπίσατε»;

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ-ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: « Με υπομονή».

ΕΓΩ: «Χρησιμοποιήσατε κάποια παιδαγωγική μέθοδο, ώστε να βάλατε τα παιδιά σε μία σχολική λογική»;

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ-ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: «Προσπαθώ γενικότερα από ένστικτο να λειτουργώ και να βρίσκω μία άκρη. Δηλαδή, κάθε παιδί έχει το κουμπί του, προσπαθείς να προσεγγίσεις κάθε παιδί ξεχωριστά, διαφορετικά δεν μπορείς να λειτουργήσεις όπως λειτουργεί ένας δάσκαλος, ένας καθηγητής στα πλαίσια μιας τάξης. Όσο αναφορά την διαφορετική κουλτούρα, δεν ήταν δύσκολο να γεφυρωθεί, σε αυτές τις περιπτώσεις η λογική σου θα πρέπει να συμβαδίζει με αυτή των παιδιών, δηλαδή εσύ πρέπει να προσαρμοστείς στην κουλτούρα και την νοοτροπία των παιδιών και όχι τα παιδιά στην δική σου. Γενικά χρησιμοποίησα χαρακτηριστικά της κουλτούρας των Ρομά μέσα στο μάθημα μου, ώστε να το κάνω και πιο ενδιαφέρον για τα παιδιά. Επειδή τα παιδιά εδώ ζούνε και γενικά ο Δενδροπόταμος λειτουργεί στην λογική του γκέτο και αυτοί, οι Τσιγγάνοι, δηλαδή, έχουν γκετοποιηθεί από μόνοι τους αλλά και η κοινωνία απέξω τους έχει γκετοποιήσει, δεν είναι ιδιαίτερα δύσκολο να βρεις στοιχεία, τα οποία αφορούν την καθημερινότητά τους και να τα εντάξεις στο μάθημα. Πολλά από τα μαθήματα που κάνουμε αναφέρονται στο bullying και στις διαφορετικότητες ότι και αν είναι αυτές από ΑΜΕΑ, μέχρι οτιδήποτε, οπότε δεν είναι ιδιαίτερα δύσκολο να το κάνεις. Με τα παιδιά είμαστε φίλοι, πέραν από τα μαθήματα συζητάμε, πολλές φορές τα συνοδεύω σε διάφορες δράσεις, πηγαίνουμε βόλτες μαζί, μοιραζόμαστε στιγμές μέσα στο σπίτι, είμαστε φίλοι».

ΕΓΩ: « Πότε είδατε αλλαγή στα παιδιά είτε στην ανταπόκριση τους, είτε στην γενικότερη αντίληψη που είχαν για το σχολείο»;

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ-ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: « Τα αποτελέσματα φαίνονται μετά από δύο με τρεις μήνες, από εκεί και πέρα εξαρτάται από το πόσο θα συνεχίσει κάθε παιδί. Επίσης δεν είναι όλα τα παιδιά

στο ίδιο επίπεδο και δεν σημαίνει ότι όλα τα παιδιά ανταποκρίνονται, σε κάποια αποτυγχάνεις ως δάσκαλος έτσι κι αλλιώς. Γενικότερα, όμως, ο Φάρος του κόσμου ωθεί τα παιδιά στην εκπαίδευση. Τους δημιουργεί μια σχολική λογική, τους φέρνει σε επαφή με το βιβλίο, τα περισσότερα αν όχι όλα τα σπίτια στον Δενδροπόταμο δεν έχουν μέσα ούτε ένα βιβλίο, έτσι φαντάζεσαι πόσο ξένο είναι στα μάτια τους το σχολείο. Βασικά δεν ξέρω κατά πόσο αν δεν ήταν ο Φάρος του κόσμου, θα είχαν αποκτήσει τα παιδιά την συνήθεια, τουλάχιστον, να πηγαίνουν σχολείο πολλά από τα παιδιά. Τα παιδιά που ζουν στο Φάρο του κόσμου πηγαίνουν εκ των πραγμάτων, τα παιδιά όμως που βρίσκονται στο ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί ο Φάρος του κόσμου στον συνοικισμό, δεν ζουν μέσα στο σπίτι αλλά έχουν επαφές με το σπίτι πιθανόν να μην πηγαίνανε σχολείο, αν δεν ήταν ο Φάρος. Τους δίνει ο Φάρος γενικά δυνατότητες, δεν έχει να κάνει μόνο με το σχολείο και την μόρφωση, τους δίνει δυνατότητες να φύγουν από τα κοινά και τετριμμένα τους και να ενταχθούν ομαλά και νόμιμα στην κοινωνία, που είναι και ο στόχος. Επίσης, προσπαθεί να βγάλει τα παιδιά από τον Δενδροπόταμο να συναναστραφούν και με κόσμο εκτός του Δενδροποτάμου. Κάτι ακόμα που για εμένα είναι πολύ σημαντικό δίνει ευκαιρίες, υποτροφίες και δυνατότητες. «Εκμεταλλεύεται» τις κλίσεις και τα ταλέντα των παιδιών. Είναι εντυπωσιακό να βλέπεις τι έμφυτο ταλέντο έχουν κάποια παιδιά στην μουσική για παράδειγμα και ότι αν δεν είχαν μια ευκαιρία αυτό το ταλέντο θα έμενε στην αφάνεια».

Μία άλλη εθελόντρια ήταν η κυρία Ελένη, η οποία ζει στην περιοχή του Δενδροποτάμου, δεν ανήκει στην κοινότητα των Ρομά και έχει τον ρόλο της « μαμάς» μέσα στο σπίτι του Φάρου του κόσμου.

κ. Ελένη : «Εγώ είμαι εθελόντρια στο σπίτι του Φάρου και κάνω τα πάντα μέσα στο σπίτι, με το μόνο που δεν έχω σχέση είναι η γραμματεία. Θα πλύνω, θα σιδερώσω, θα μαγειρέψω, όλα ότι θα έκανα στο σπίτι μου θα κάνω και εκεί. Προσέχω τα παιδιά, δηλαδή, στο ντύσιμο, στο φαγητό, στην καθαριότητα και είμαι και υπεύθυνη στις αποθήκες. Η δράση μου είναι μόνο στα παιδιά που είναι μέσα στο σπίτι και μάλιστα έχουμε έρθει πολύ κοντά και έχω βαφτίσει και ένα από τα παιδιά. Δεν υπάρχει ώρα είμαι το περισσότερο μέρος της ημέρας μου εκεί. Πέραν από τις δουλειές που κάνω στο σπίτι και την φροντίδα που θα δώσω στα παιδιά, θα μιλήσουμε, θα συζητήσουμε θα πω αν με στεναχώρησε κάτι, αν κάτι που έκαναν δεν ήταν σωστό ή αν έχουν έναν προσωπικό προβληματισμό θα με συμβουλευτούν, όπως είναι οι σχέσεις μέσα σε μια

οικογένεια. Δεν θα βοηθήσω, δηλαδή, τα παιδιά διαβάζοντας τα, αλλά θα μιλήσουμε γενικότερα για την μέρα μας, για τα προβλήματά μας αλλά και για διάφορα πράγματα που τους απασχολούν, σε ένα πιο οικογενειακό κλίμα».

Εγώ: «Έχετε αντιμετωπίσει κάποιες δυσκολίες ως εθελόντρια»;

κ. Ελένη: «Δεν είχα κανένα πρόβλημα με τα παιδιά, καθόλου, ελπίζω ούτε αυτά μ' εμένα, γιατί και για τα παιδιά είναι δύσκολο, έρχονται σε επαφή μ' έναν ξένο προς αυτά άνθρωπο έξω από την κουλτούρα τους σε καθημερινή βάση και οι σχέσεις νομίζω που χτίζονται σταδιακά. Είμαι η μαμά τους, θα συζητήσουμε τα πάντα. Δεν είχα καμία δυσκολία. Προσωπικός μου στόχος ήταν να δώσω την πολύ αγάπη που είχα μέσα μου, γιατί είμαι μόνη και γι' αυτό πήγα ως εθελόντρια στον φάρο του κόσμου. Ήθελα να προσφέρω και ζώντας στον Δενδροπόταμο πήγα στον φάρο, πριν πάω έβλεπα το έργο του πάτερ Αθηναγόρα, που είναι γνωστό σ' όλη την περιοχή του Δενδροποτάμου. Ο φάρος βοήθησε και εμένα να βγω από το σπίτι μου και την θλίψη μου που έχοντας χάσει τον άντρα μου και να προσφέρω, να βοηθήσω και μέσα από την εκκλησία που πήγαινα γνώρισα τον φάρο του κόσμου. Ο φάρος έχει ως στόχο να βοηθήσει τα παιδιά για ένα καλύτερο μέλλον, τους δίνει ευκαιρίες, ένα ασφαλές και ζεστό σπίτι, τα διαπαιδαγωγεί και τα νοιάζεται. Νοιάζεται για την υγεία, την μόρφωσή τους, την συμπεριφορά τους αλλά και για την ζωή τους όταν φύγουν από τον φάρο του κόσμου. Αλλά εγώ παρόλο που πήγα να βοηθήσω στον φάρο ως εθελόντρια βοηθήθηκα και εγώ η ίδια, καθώς πήρα πολλά πράγματα από την σχέση αγάπης που έχω με τα παιδιά μου. Έχει υπάρξει αλλαγή στα παιδιά και στην εκπαίδευση τους με την ύπαρξη του φάρου του κόσμου»;

Εγώ: «Έχετε παρατηρήσει αλλαγή στην καθημερινότητα μετά την ίδρυση του Φάρου του Κόσμου»;

κ. Ελένη: «Από τότε που ήρθε ο πατέρας Αθηναγόρας στον Δενδροπόταμο έχω δει μεγάλη αλλαγή. Πηγαίνουν περισσότερα παιδιά στο σχολείο, λιγότερα παιδιά παρατούν το σχολείο και τα παιδιά έχουν ένα πρόγραμμα. Τα παιδιά που ζουν στο σπίτι του φάρου είναι «υποχρεωμένα» να πάνε σχολείο αλλά και παιδιά εκτός της στέγης άρχισαν να επηρεάζονται και να πηγαίνουν περισσότερο σχολείο. Δίνονται, επίσης και δυνατότητες στα παιδιά που δεν είχαν πριν από τις οικογένειες τους. Δεν είναι μόνο το ότι έχουν σπίτι, φαγητό και εκπαίδευση και έξτρα μαθήματα στο σπίτι τα παιδιά με τον φάρο του κόσμου έχουν την δυνατότητα να έχουν ένα καλύτερο

μέλλον και να ενταχθούν στην κοινωνία. Τα παιδιά έχουν περισσότερες ευκαιρίες να βρουν δουλειά όταν μεγαλώσουν και να μην μπλέξουν. Επίσης, έχει μειωθεί η εγκληματικότητα τα παιδιά έχουν ενδιαφέροντα και πρώτο και κυριότερο πάνε σχολείο και δεν δίνουν την ενέργεια τους δεξιά και αριστερά. Και έχει αλλάξει και όλη η περιοχή με την ίδρυση του φάρου προς το καλύτερο αλλά για εμένα το βασικότερο είναι ότι πάνε σχολείο γιατί τους δίνονται ευκαιρίες και δυνατότητες, μορφώνονται και ζουν σύμφωνα με τα υπόλοιπα παιδιά της ηλικίας τους».

Η επόμενη εθελόντρια του Φάρου του Κόσμου, Ευαγγελία Μάνγκα ασχολείται και αυτή με την καθαριότητα και τις δουλειές του φάρου.

ΕΓΩ: «Τι ακριβώς κάνετε στον φάρο του κόσμου»;

ΕΘΕΛΟΝΤΡΙΑ: « Έχω τέσσερα παιδιά τα δύο τώρα τελείωσαν τις σπουδές τους , ο ένας κομμωτική και ο άλλος γραφιστική και τα δύο πηγαίνουν σχολείο, στο λέω γιατί και εμένα και τα παιδιά τα βοήθησε ο Φάρος του Κόσμου, όσο αναφορά την εκπαίδευση τους αλλά και γενικότερα στην καθημερινότητα. Τις ελεύθερες ώρες μου, λοιπόν, πηγαίνω και βοηθάω στον φάρο του κόσμου. Κάνω ότι έχει σχέση με το σπίτι, τις δουλειές, είτε σίδερο τα ρούχα των παιδιών, είτε πιάτα, ότι κάνω και στο σπίτι μου, αυτό διαρκεί μία με δύο ώρες, μπορεί και παραπάνω σε καθημερινή βάση. Διοργανώνουμε, επίσης, δράσεις τώρα θα κάνουμε για παράδειγμα το δείπνο της αγάπης για τις ημέρες των Χριστουγέννων γίνεται κάθε χρόνο και μαζεύονται όλοι στην κατακόμβη και τρώμε σαν μεγάλη οικογένεια αυτές τις ημέρες που όλοι είναι μαζί με τις οικογένειές τους».

Εγώ: « έχετε αντιμετωπίσει κάποιες δυσκολίες ως εθελόντρια»

Εθελόντρια: « Όχι γιατί ο Φάρος του Κόσμου δεν λειτουργεί σαν άλλα ιδρύματα, δεν έχει κανόνες εννοώντας κανόνες του χώρου του σπιτιού. Είναι μια οικογένεια, τα παιδιά που ζουν εκεί δεν έχουν ένα τυπικό πρόγραμμα ότι αυτή την ώρα πρέπει να φάμε, αυτή πρέπει να παίξουμε. Τα παιδιά θα φάνε όποτε θέλουν, θα ξεκουραστούν, όπως θα έκαναν στο σπίτι του, όπως ένα φυσιολογικό παιδί θα κάνει κάποια πράγματα στο σπίτι του και στην οικογένειά του έτσι ακριβώς είναι και στο σπίτι του φάρου του κόσμου. Εγώ έγινα εθελόντρια γιατί αγαπώ πολύ τα παιδιά και γιατί μένω στον Δενδροπόταμο και ήθελα και εγώ να βοηθήσω στο έργο του φάρου του κόσμου».

Εγώ: «Πως πιστεύετε έχει συνεισφέρει ο Φάρος του Κόσμου στα παιδιά της περιοχής»;

Εθελόντρια: «Ο Φάρος του κόσμου έχει ως στόχο να βοηθάει τα παιδιά, τους δίνει σπίτι, ζεστασιά και παιδεία. Δίνει γερές βάσεις και δυνατότητες τόσο στα παιδιά που ζουν στο σπίτι του φάρου του κόσμου, όσο και σε παιδιά που δεν ζουν στην στέγη του φάρου και είναι παιδιά που ζουν στην περιοχή του Δενδροποτάμου. Υπάρχει γενικότερα αλλαγή στα παιδιά της περιοχής, πηγαίνουν στο σχολείο, που παλαιότερα δεν πήγαιναν αλλά υπάρχει διαφορά στην γενικότερη στάση, συμπεριφορά και στην αντίληψη των παιδιών. Η διαφορά και η αλλαγή είναι πολύ φανερή και στην καθημερινότητα αλλά και στα παιδιά μας. Ο πατέρας Αθηναγόρας προσπαθεί να βοηθάει πέραν από τα δικά του τα παιδιά και παιδιά της περιοχής που δεν ζουν στο Φάρο του κόσμου, παιδιά της περιοχής, όπως είναι και τα δικά μου τα παιδιά. Βοηθάει πάρα πολλά παιδιά ο πατέρας Αθηναγόρας γενικότερα από την γειτονιά, με υποτροφίες που εξασφαλίζει και με ευκαιρίες που τους δίνει για εκπαίδευση και δουλειά».

Η τελευταία συνέντευξη ανήκει στον ιδρυτή και τον κύριο εθελοντή του φάρου του κόσμου τον Αρχιμανδρίτη κ. Αθηναγόρα Λουκατάρη, οποίος ως ιερέας του Δενδροποτάμου ίδρυσε τον Φάρο του κόσμου.

Εγώ: «Πώς ξεκίνησε ο φάρος του κόσμου»;

Πάτερ Αθηναγόρας: « Οι φωνές κάποιων ευαισθητοποιημένων εκπαιδευτικών , που δίδασκαν στον Δενδροπόταμο έφτασαν μέχρι την Μητρόπολη, όπου μας έλεγαν ότι στον Δενδροπόταμο τα παιδιά δεν μπορούν να πάνε σχολείο, γιατί δεν υπάρχει πολλές φορές άνθρωπος να ξυπνήσει, δεν έχουν πάρει πρωινό φαγητό, δεν έχουν μάθει να ξυπνούν το πρωί και η μόνη ελπίδα να γίνει κάτι είστε εσείς τι μπορούμε να κάνουμε. Αυτό ήταν με δική τους πρωτοβουλία (δηλαδή των εκπαιδευτικών) γιατί δύο δάσκαλοι με ιεραποστολική διάθεση προσπαθούσαν όσο μπορούσαν να επηρεάσουν κάποια παιδιά να πάνε στο σχολείο αλλά έβλεπαν ότι κάποιοι γονείς ήταν στην φυλακή, κάποιοι γονείς ήταν τοξικομανείς και έτσι ποιος να τα ετοιμάσει , ποιος θα τα ξυπνήσει, ποιος θα τα ταΐσει, ποιος θα τα στείλει στο σχολείο. Η δυσκολία αυτή δεν ήταν μόνο σε αυτούς που είχαν δύσκολες καταστάσεις στην ζωή τους αλλά και ακόμα σε αυτούς που είχαν κάπως πιο οργανωμένες οικογένειες στην ζωή τους θεωρούσαν πολυτέλεια το να πάνε τα παιδιά στο σχολείο, έλεγαν με τον απλό τρόπο σκέψης τους ότι εμείς είμαστε Τσιγγάνοι και δεν πάμε στο σχολείο. Παράγοντας το ότι δεν πάνε στο σχολείο είναι ότι βγαίνουν από πολύ μικροί στην

αγορά, στην γύρα, στον δρόμο για να βγάλουν το μεροκάματο και στην ηλικία των δεκατριών – δεκατεσσάρων νιώθουν οι περισσότεροι έτοιμοι ψυχολογικά να κάνουν και την δική τους οικογένεια. Επομένως στην ηλικία των τριάντα ετών αισθάνονται ότι πρέπει να πάρουν σύνταξη, βάζουν τα παιδιά τους να δουλέψουν, λοιπόν, γιατί δεν υπάρχει άλλος τρόπος οι ίδιοι να επιβιώσουν, αφού ποτέ δεν είχαν νόμιμη εργασία και δεν έχουν ένσημα. Το βιώσιμο επίπεδο, επίσης, είναι πολύ χαμηλό ταλανίζονται από πολλές ασθένειες, το όριο ζωής είναι πολύ χαμηλό και όλα αυτά είναι επακόλουθα του τρόπου ζωής τους. Εκείνο τον καιρό, όταν δηλαδή κάποιος εκπαιδευτικός απευθυνθήκαν στην Μητρόπολη, είχα σκοπό να πραγματοποιήσω το παιδικό μου όνειρο και να κατέβω στα ιεραποστολικά κλιμάκια στην Αφρική. Μου λέει τότε ο Μητροπολίτης μας ξέρεις έχουμε και εμείς Αφρική είναι ο Δενδροπόταμος ότι θα έκανες στην Αφρική θα το κάνεις και εκεί, και εκεί τα παιδιά δεν πάνε σχολείο και εκεί τα παιδιά θέλουν εμβόλια και εκεί τα παιδιά θέλουν όλα αυτά που θέλουν και τα παιδιά της Αφρικής. Έτσι απογοητευμένος ότι δεν θα πραγματοποιούσα το παιδικό μου όνειρο αλλά και μπροστά σε μία μεγάλη πρόκληση να δω τι θα κάνω, πήγα στον Δενδροπόταμο, στην πόλη που μεγάλωσα, πολύ κοντά στην γειτονιά που μεγάλωσα αλλά σ' ένα χώρο που αποτελεί το μεγαλύτερο γκέτο της βορείου Ελλάδος, σ' ένα μέρος που κανείς δεν θέλει να πάει, σ' ένα χώρο που η Θεσσαλονίκη κρύβει επειδή δεν θέλει να βλέπει, που εξυπηρετείτε κάθε είδους παραβατικότητα όλης της κοινωνίας βέβαια αλλά να μην χαλάμε και την ομοιομορφία της κυρίαρχης κουλτούρας, που δεν θέλει όλα αυτά να τα βλέπει αλλά θέλει να τα εκμεταλλεύεται μόνο. Έτσι, βρέθηκα στον Δενδροπόταμο στην μέση του δρόμου, άγνωστος μεταξύ αγνώστων, όποιον έβλεπα στον δρόμο του συστηνόμου και του έλεγα είμαι ο καινούριος ιερέας, έλα στο υπόγειο, στην κατακόμβη της εκκλησίας να δούμε τι θα κάνουμε. Από τις πρώτες κιόλας μέρες, από την πρώτη κιόλας παρέα που κάναμε κατάλαβα ότι για να μπορέσω να αλλάξω την ιστορία αυτού του τόπου πρέπει να πάω τα παιδιά στο σχολείο, ήταν ο μοναδικός τρόπος. Έτσι σιγά - σιγά άρχισα να δουλεύω με τα παιδιά που δεν είχαν να δώσουν λόγο σε κανέναν για το που κοιμήθηκαν το προηγούμενο βράδυ, που θα φάνε το μεσημέρι γιατί οι γονείς ήταν είτε κρατούμενοι, είτε τοξικομανείς και έτσι ήταν το πιο πρόσφορο έδαφος, δηλαδή παιδιά που πολύ γρήγορα έχασαν την παιδικότητά τους, ωρίμασαν απότομα και είχαν πολύ καλά αναπτυγμένες τις κεραίες τους να αντιλαμβάνονται ποιος τους πλησιάζει για καλό και ποιος για κακό. Όταν τα παιδιά κατάλαβαν ότι μόνο για καλό τους πλησιάζουμε μας παραδόθηκαν οικειοθελώς και δημιουργήσαμε την πρώτη ομάδα γύρω στα ογδόντα με εκατό παιδιά, για τα οποία κάθε μέρα

ετοιμάζαμε στην κατακόμβη της εκκλησίας το πρωινό, την σχολική τους ύλη για να τα στείλουμε στο σχολείο, σιγά - σιγά τα λουτρά τους για να μπορούμε να τα έχουμε καθαρά, την αποθήκη ρούχων και παπουτσιών και φαρμάκων και σχολικής ύλης για να μπορέσουμε να τα έχουμε με αξιοπρέπεια στο σχολείο. Σταδιακά οργανώσαμε και μεσημεριανό φαγητό, για γυρίζουν όταν σχολούν πάλι κοντά μας, αργότερα με εθελοντές φροντιστηριακά μαθήματα, απογευματινή δημιουργική απασχόληση και βραδινό φαγητό και εμβολιασμούς και κλιμάκια ιατρικά που έκαναν τις απαιτούμενες εξετάσεις και έτσι σιγά - σιγά γίναμε εμείς οικογένειά τους. Αργότερα δημιουργήσαμε αθλητικές ομάδες ποδοσφαίρου, μπάσκετ, κολύμβησης, πάλης, μπόξ, MMA, φροντιστηριακά μαθήματα, μαθήματα ξένων γλωσσών. Στην συνέχεια, άρχισαν να μας προτείνουν πράγματα και εμείς ποτέ δεν λέγαμε όχι για πολύ ιδιαίτερα πράγματα, που αξιοποίησαν και εκμεταλλεύτηκαν τα παιδιά μας, γιατί αυτό περίμεναν τόσα χρόνια να τους δοθούν οι ίσες ευκαιρίες, να μπορέσουν και αυτά να βγουν στην κοινωνία με αξιοπρέπεια, κι όντως η κοινωνία τους αγκάλιασε και δεν τους γυρίζει πλέον την πλάτη, όπως έκανε παλαιότερα και τους αναζητά και τους υποδέχεται σ' όλες τις δομές της πόλης και στον κόσμο ολόκληρο. Ξεκινήσαμε μαθήματα δημιουργικής απασχόλησης, χορού, τραγουδιού, μουσικό σχήμα, κινηματογράφου, σκηνοθεσίας, φωτογραφίας, ρομποτικής, κάναμε προσομοίωση μαθητών σε ρόλο διπλωμάτη, προσομοίωση δίκης αγώνες ρητορικής, αγώνες επιχειρηματικότητας, ομάδα αστρονομίας και τόσα άλλα πράγματα που εκμεταλλεύονται τα παιδιά μας και ο κόσμος τα αναζητά πλέον και θέλει να συνεργάζεται μαζί τους και να τα προβάλλει. Μετά από δώδεκα χρόνια δουλειάς μέσα στον Δενδροπόταμο και αφού με την εκπαιδευτική ρομποτική καταφέραμε να φτάσουμε δύο φορές στις Η.Π.Α. και μία φορά στον Αρκτικό κύκλο, τότε και οι πιο αδιάφοροι από τους γονείς παροτρύνανε και αυτοί τα παιδιά τους να πάνε στο σχολείο και σήμερα τετρακόσια πενήντα Τσιγγανάκια πηγαίνουν πραγματικά στο σχολείο. Πριν από δεκαπέντε χρόνια πήγαιναν μόνο στο δημοτικό, μόνο το 30% και αυτό στα ψέματα, πήγαιναν δηλαδή τις πρώτες ημέρες και μήνες για να πάρουν το επίδομα. Σήμερα, πλέον έχουμε δύο ολοκαίνουργια κτηριακά συγκροτήματα το ένα δύο και το άλλο τριών ετών, τα οποία είναι γεμάτα από τετρακόσια πενήντα Τσιγγανάκια που πηγαίνουν πραγματικά στο σχολείο, πριν από πέντε χρόνια επιχειρήθηκε να βγουν τα παιδιά από αυτή την γειτονιά και να γραφούν σε σχολεία της περιοχής της Θεσσαλονίκης. Όσες φορές επιχειρήθηκε αυτό από την πολιτεία παλαιότερα είχε αποτυχία, γιατί ποτέ τα παιδιά δεν ήταν έτοιμα να βγουν από αυτή την γειτονιά. Μετά, όμως, από τόσα χρόνια δουλειάς βγήκαν με αξιοπρέπεια, καθαρά, περιποιημένα, με ευγένεια, με

μόρφωση, με επίπεδο και τα υποδέχτηκαν τα σχολεία της υπόλοιπης πόλης με χαρά και υπερηφανεύονται για την παρουσία τους . Πρώτα πήγαν παιδιά μας στο μουσικό σχολείο, ύστερα στο καλλιτεχνικό, στο αμερικάνικο κολλέγιο Ανατόλια, στο New York college, μετά σε σχολεία του Κορδελιού, του Ευόσμου ,της Μενεμένης και της Νεάπολης. Παιδιά μας που ήταν καλύτερα στα γράμματα, γιατί τα πρώτα χρόνια είχαμε φοίτηση δεν είχαμε μάθηση τα στέλναμε σε σχολεία έξω από την περιοχή για να μπορούν να συναγωνιστούν τα υπόλοιπα παιδιά. Πέρσι ζήσαμε το φοβερό να μην μας φτάνει το λύκειο μας και είκοσι οκτώ παιδιά να πηγαίνουν κάθε μέρα με βαν σε επαγγελματικό λύκειο του Ευόσμου και τόσες άλλες χαρές και επιτυχίες. Νωρίτερα ανέφερα την εκπαιδευτική ρομποτική, η οποία ήταν πάρα πολύ σημαντική για εμάς γιατί έχει συμβάλει μέγιστα στην καταπολέμηση της εκπαιδευτικής διαρροής στον Δενδροπόταμο. Η πρώτη ομάδα που υπήρξε ποτέ στην χώρα μας ήταν τα παιδιά από τον φάρο του κόσμου, πριν από έξι χρόνια ήμασταν η παγκοσμίως τιμώμενη ομάδα στο διεθνές φεστιβάλ ρομποτικής στην Αμερική και ταξιδέψαμε εκεί . Καταλαβαίνεται πόσο σπουδαίο μία ομάδα που την αποτελούσαν μόνο Τσιγγανάκια από το γκέτο του Δενδροποτάμου πήγαν στην Αμερική ως τιμώμενη ομάδα. Τρία χρόνια μετά ήμασταν η νικητήρια ελληνική ομάδα και πήγαμε στην Αμερική ξανά ως διαγωνιζόμενοι, παίρνοντας πολύ καλές διακρίσεις. Μετά από αυτό ήταν η στιγμή που και οι πιο αδιάφοροι από τους γονείς τα προέτρεψαν να πάνε στο σχολείο, έτσι από εκείνη την στιγμή και μετά ψάχνουμε πια παιδί που δεν πηγαίνει στο σχολείο, ενώ πριν από δεκαπέντε χρόνια ψάχναμε αν κάποιο παιδί τυχαίνει να πηγαίνει σχολείο. Όλες αυτές οι επιτυχίες δεν αργήσανε να μαθευτούνε πρώτα από όλα στην Ευρωπαϊκή Ένωση που το 2013 πήραμε το βραβείο της κοινωνίας των πολιτών για την προσφορά μας αυτή, αλλά και το 2016 State Department στην Ουάσιγκτον μας ανακήρυξε ως την καλύτερη γραμματεία υποστήριξης ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων και συμμετείχαμε σ ' ένα ταξίδι συνοδευόμενοι από κυβερνητικά στελέχη για να αλληλοεπιδράσουμε με ανάλογες δομές των Η.Π.Α . Από τότε δεν σταματούν οι χαρές που μας δίνουν τα παιδιά. Τώρα πλέον τα τελευταία χρόνια δεν υπάρχει κανένα παιδί που να τελειώνει το λύκειο και να μην συνεχίζει τις σπουδές του σε κάποιο ιδιωτικό ΙΕΚ με τις υποτροφίες που εξασφαλίζουμε από ομογενείς μας από την Αμερική και την Ευρώπη. Ήδη δεκαεφτά παιδιά μας έχουν τελειώσει το λύκειο και τελείωσαν και σε ΙΕΚ έχοντας μία εξειδίκευση και είναι τα πρώτα που εργάζονται και δώσανε το σύνθημα ότι είμαι Τσιγγάνος αλλά μπορώ να τελειώσω το σχολείο, να σπουδάσω, να δουλέψω χωρίς να χρειάζεται να πουλήσω ναρκωτικά, κλέψω ή να κάνω το οτιδήποτε άλλο με κρατάει μακριά από την υπόλοιπη

κοινωνία. Να πούμε, επίσης, ότι ο φάρος του κόσμου προσαρμόζεται με τις ανάγκες του κάθε παιδιού για άλλα παιδιά είναι η στενή τους οικογένεια μεγαλώνουν, δηλαδή στην στέγη και είναι σε εικοσιτετράωρη βάση μαζί μας, για άλλα είναι το φαγητό τους, για άλλα είναι τα ρούχα τους, οι ιατρική τους περίθαλψη, για άλλα τα φροντιστηριακά τους μαθήματα ή οι όλες οι υπόλοιπες δράσεις ή μέρος αυτών. Επομένως, ο Φάρος του Κόσμου είναι φτιαγμένος για κάθε παιδί του Δενδροποτάμου, έτσι δεν υπάρχει κανένα παιδί του Δενδροποτάμου που να μην συμμετέχει έστω και σε μία δράση του φάρου.

Εγώ : « Με ποιες δυσκολίες ήρθατε αντιμέτωπος εντάσσοντας τα παιδιά σε μία σχολική νοοτροπία και πώς τις αντιμετωπίσατε»;

Πάτερ Αθηναγόρα: «Η αλήθεια είναι ότι ούτε τα παιδιά ούτε τους γονείς πείσαμε για το πόσο αναγκαίο είναι το σχολείο, έγινε σταδιακά. Στην αρχή το έκανα για να μην μας χαλάσουν το χατίρι , πολύ αργότερα, πρώτα τα παιδιά και ύστερα κάποιοι γονείς κατάλαβαν την αναγκαιότητα του σχολείου και πόσο πολύ αλλάζει την ιστορία του τόπου τους. Είδαν όμως ότι μέσα από το σχολείο αλλάζανε την ιστορία του τόπου τους, μετέτρεψαν ένα γκέτο σ ' ένα χώρο που θεωρείται πλέον ασφαλής για να μεγαλώσουν τα παιδιά τους. Ωστόσο οι αλλαγές στην καθημερινή ζωή δεν φαίνονται τόσο δυνατά οι αλλαγές γιατί δουλεύουμε με τα παιδιά, οι μεγάλοι, οι γονείς δεν έχουν εγκαταλείψει την παραβατικότητα το άγνωστο το φοβούνται, δεν αλλάζουν τον τρόπο της ζωής τους. Πολλοί, όμως, από αυτούς και προς τιμήν τους λένε ότι κοιτάζτε τι θα κάνετε με τα παιδιά μας ώστε να έχουν ένα καλύτερο αύριο και αυτός είναι και ο προσωπικός μας στόχος. Όλα αυτά τα παιδιά που σας λέω έμαθαν κάθε πρωί να σηκώνονται να πηγαίνουν στο σχολείο, γι' αυτό και θα ξυπνήσουν να πάνε στην δουλειά οι γονείς τους δεν το έχουν μάθει, έμαθαν να ακούν τον δάσκαλο γι' αυτό θα ανεχτούν και το αφεντικό τους. Επομένως, η αλλαγή θα γίνει εντονότερη όταν πια τα παιδιά θα έρθουν στην ηλικία του ενεργού πολίτη».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000141045